

Vanhan Rauman pihat pihainventointi 2017

Kehitys talouspihoista ja kasvimaista
asuinpihoiksi ja pihapuutarhoiksi

Anne Rihtniemi-Rauh

Sisällysluettelo

Tiivistelmä.....	2
Esipuhe	3
Johdanto	3
Tutkimustehtävä.....	4
Tavoitteet	7
Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	7
Aineisto.....	10
Tulokset	12
Vanhan Rauman pihojen historiallinen tausta	12
Keskiajalta on peräisin kasvilajeja ja muutaman korttelin tonttimuoto	12
Valistusajalla 1750-luvulla kehitettiin puutarhaviljelyä ja tuotiin uusia kasvilajeja	16
Hedelmäpuita ja muitakin puita istutettiin 1800-luvulla	19
Rauman lehdessä annettiin ohjeita istutuksista 1910-luvulla.....	26
1900-luvun lopulla hyötypuutarha kehittyy huvipuutarhaksi ja pihojen rakentamistapa muuttuu.....	27
Pihojen piirteitä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa	29
Pihoilla oli eriluonteisia osia	29
Pihaviljely.....	31
Seinustojen istutukset	32
Pihojen pinnat ja hulevesien ohjaus.....	33
Koristeistutukset.....	34
Pihapuut	36
Pihainvetoinnin tulokset.....	37
Pihoilta inventoitiin käyttö sekä laatu- ja luonnetekijöitä.....	37
Pihat jakautuvat käytön mukaan asuttuihin ja julkisiin pihoihin.....	37
Pihat jakautuvat historiasta kertovien piirteiden mukaan neljään luokkaan.....	41
Hyvin vanhoja puutarhamaita on säilynyt.....	43
Johtopäätökset	44
Miten Vanhan Rauman pihat ovat kehittyneet?	44
Minkälaisia piirteitä pihoilla oli 1800-luvunlopun vauraana aikana?.....	45
Minkälaisia Vanhan Rauman pihat ovat nykyisin? Miten niillä näkyy historia?.....	46
Jatkotutkimuksen mahdollisuuksia	47
Lähteet.....	49

Tiivistelmä

Asemakaavan laatimista varten on selvitetty Vanhan Rauman pihojen kehitystä, inventoitu pihojen nykytila ja arvioitu historiallisten piirteiden säilyneisyyttä pihoilla. Pihojen kasvilajisto on selvitetty samassa yhteydessä, mutta sen tulokset esitetään erillisenä selvityksenä. Pihat ja kasvillisuus on inventoitu kahdella maastokäynnillä kesällä 2017. Pihojen historiasta on koottu tietoja paikallishistorian kirjoista, vanhoista kartoista, 1800-luvun palovakuutusasiakirjoista ja Kansalliskirjaston sanomalehtiarkistosta. Pihojen vanhaa ulkoasua ja piirteitä tulkittiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa otetuista valokuvista. Niitä löytyi parikymmentä ja ne on otettu vain muutamilta pihoilta, joten ne eivät ole edustava otos.

Kuvien asuinpihoilla oli sata vuotta sitten asuinrakennuksen seinustoilla monilajisia hyöty- ja koristekasvien istutuksia. Eteläisellä seinustalla oli räystäälle asti kiipeäviä köynnöksiä, erilaisia perennoja, kesäkukkia ja hyötykasveja, jokunen pensas kuten syreeni tai marjapensas sekä pitkiä penkkejä, joilla kotiväki istuskeli. Hedelmäpuu oli istutettu nurkkaukseen tai aidan viereen, missä vain oli vähän tilaa. Yhden asuinrakennuksen kuistien välissä oli syreenejä, perennoja sekä kolme nuorta koivua. Yhden pihakedon keskellä oli komea kesäkukka-asetelma, 'rondelli', joka edusti ajanmukaista gardenesque-tyyliä. Asuinpihojen pintoina oli pihaniityt ja kedot. Ovien edessä oli askelkiviä ja muutaman kostean kohdan ylittivät lankut. Talouspihalla oli pintana mukulakiveys tai kulunut pihatanner. Puutarha oli aidattu säleaidalla.

Vanhassa Raumassa on nykyisin 198 asuinpihaa ja 53 jollain tavalla julkista pihaa. Asuinpihoista 170 on yhden perheen yksityispiha, 23 on monen perheen asuinpiha ja muutama on remonttityömaana. Asuinpihojen luonnetta määräävät nykyisin pihan koko, istutusten määrä ja pihatilan rajautuminen kasvillisuuteen tai rakenteisiin. Myös pihalla säilytetty ajallinen kerrostuneisuus on vanha luonnetekijä. Vanhoina piirteinä oli säilynyt seinustojen istutuksia, hedelmäpuita, marjapensaita ja syreenejä sekä niiden alustoissa monilajisia kukkaniittyjä. Pihapinnoissa on säilytetty monilajisia ketoja, niittyjä ja vanhoja kiveyksiä sekä talousrakennusten edessä askelkiviä ja ajoluiskia.

Asuinpihoista noin neljäsosa on hyvin pieniä. Niistä 20 on hyvin säilynyt, sisältää alkuperäisiä piirteitä sekä merkkejä pitkästä kehityskaaresta ja 38 edustaa 1900-luvun lopun tai 2000-luvun rakentamistapaa. Toisen neljäsosan muodostavat asuinpihat, joissa on istutuksia seinustoilla tai pihan kulmissa kuten vanhoissa valokuvissa. Niistä 43 on hyvin säilynyt ja 14 edustaa 1900-luvun lopun tai 2000-luvun rakentamistapaa. Noin viidesosa pihoista on runsaiden istutusten ja puiden vuoksi luonteeltaan puutarha, maisema- tai metsäpuutarha ja yksi on kokonaistaideteos. Puutarhapihoista 23 on hyvin säilynyt ja 5 edustaa 2000-luvun pihapuu-tarhan rakentamista. Hyvin paljaita asuinpihoja, joilla ei ole juuri lainkaan istutuksia, on 18. Ne edustavat lähes kaikki uutta rakentamistapaa. Monen perheen pihoja on 35. Niistä yhteentoista liittyy puutarhaosa ja 24 on paljaita ja avoimia. Monen perheen asuinpihoista kymmenellä on säilytetty piirteitä aikaisemmista vaiheista, 13 edustaa 1900-luvun lopun ja 12 edustaa 2000-luvun rakentamistapaa. Remonttityömaana on viisi pihaa.

Julkisista pihoista 34 on pääosaltaan liiketilojen pysäköintikäytössä. Niistä kahdeksaan liittyy niittyjä ja vanhoja puutarhamaita perintönä varhaisemmista vaiheista. Kaksi on huomionarvoista, sillä niissä on säilytetty vanhat mukulakivi- ja ketopinnat, pinnan muotoja, kivettyjä vesikouruja ja seinustoilla vanhoja monilajisia puutarhakasvien ja niittykukkien kasvustoja. Julkisten rakennusten pihoja on 11. Niistä kahdeksalla on hyvin säilyneitä alkuperäisiä pintoja, piirteitä ja kehityskaaren vaiheita erottuu. Ulkotarjoilualueita on kuusi ja yhtä lukuun ottamatta ne edustavat uutta rakentamistapaa.

Tutkimuksen on tilannut Rauman kaupunki, tekninen virasto kaavoitusjohtaja Juha Eskolin asemakaavan laatimisen pohjaselvitykseksi. Työtä ohjasivat Rauman asemakaava-arkkitehti Mervi Tammi ja arkkitehti Henri Raitio. Pihojen historian selvityksen, inventoinnin ja arvion säilyneisyydestä laati maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh. Kasvilajiston inventoinnin laati puutarhatieteen dosentti, MMT Leena Linden.

Esipuhe

Rauman kaupungin teknisen viraston kaavoitusjohtaja Juha Eskolin on tilannut käsillä olevan pihaja koskevan tutkimuksen. Se on tilattu Vanhan Rauman asemakaavan muutostyötä varten.

Asemakaava-arkkitehti Mervi Tammi on ohjannut työtä ja tavoitteiden asettelua yhdessä arkkitehti Henri Raition kanssa. Hän on myös koennut kaupungin arkistoista historialliset kartat ja hoitanut maastoinventoinnin asukasyhteydet ja tiedotuksen. Rauman museon kuvakoelman ja historiallisen aineiston löytämisessä on merkittävänä apuna ollut museo-amanuenssi Hanna-Leena Salminen. Kaikki tässä raportissa olevat vanhat valokuvat ovat Rauman museon kokoelmista. Tammelassa on LiviHeri-projektin johtaja Laura Puolamäki auttanut palovakuutuskirjojen ja muun aineiston käsittelyssä. Rauman kirjaston vanhan aineiston selvittämisessä on avustanut kotiseutuaineistoon perehtynyt Anneli Näätänen. Myös monet muut kaupungin työntekijät ovat auttaneet tutkimuksen teossa.

Pihojen inventoinnin ja tämän tutkimuksen on laatinut maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh. Pihojen kasvillisuuden on inventoinut samaan aikaan puutarhatieteen dosentti, MMT, Leena Linden. Hänen panoksensa tämän tutkimusraportin muotoutumisessa on ollut merkittävä.

Johdanto

Tässä tutkimuksessa yksityisiä kaupunkipihoja tarkastellaan osana maailmanperintökohteena suojeltua kaupunkimiljöötä. Vanhan Rauman pihaja tutkitaan asemakaavan muutoksen pohjaksi. Pihainventoinnin tarkoituksena on selvittää, mitä piirteitä pihossa nykyisin on ja mitä vanhaa niillä on säilynyt. Pihapiirien istutusten vaikutuksia katunäkymiin selvitetään myös. Kulttuurikasvilajit ja vanhan kulttuurin seuralajistoa on inventoitu samanaikaisesti ja niistä on erillinen raportti. Tietoja pihojen nykytilasta ja kasvilajistosta kerätään, jotta saadaan tietoa pihoihin liittyvästä kulttuuriperinnöstä.

Tämän tutkimuksen lähtökohdaksi on asetettu kaupunkisuunnitteluosaston asiantuntijoiden kanssa kaksi pääteemaa: toisaalta piholla oleva kulttuuriperintö 1800-luvun lopulta ja toisaalta pihat osana nykyaikaista alati muuntuvaan asumisen ja liikekeskustan kaupunkimiljöötä. Näkökulmat on valittu kaavoituksen lähtökohdista.

Pihoilla mahdollisesti olevaa vuosisadan takaista kulttuuriperintöä on selvitetty kirjallisuuden, karttojen ja 1900-luvun taitteessa otettujen valokuvien avulla. Pihojen nykytilaa on tutkittu inventoimalla maastossa, miltä pihat nykyisin näyttävät, mitä piirteitä niillä on ja mitä niillä kasvaa.

Tutkimustehtävä

Tutkimuksessa selvitetään asemakaavan laatimista varten Vanhan Rauman pihojen kehitystä ja nykytilaa. Vanhan Rauman pihat inventoitiin kesällä 2017 ja niistä arvioitiin historiallisten piirteiden säilyneisyyttä.

Tutkimuksen kohteena ovat pihat Vanhassa Raumassa. Ne ovat korkein aidoin suojattuja, yksityisiä ja kuuluvat kodin piiriin. Niillä on rakennusten käyttötarkoitukseen liittyviä toimintoja. Nykyisin rakennuksia käytetään lähinnä asumiseen ja liiketiloina. Kiinteistöjen omistajat ovat kautta Rauman historian olleet itsenäisiä ja vapaita toimimaan omalla tontillaan.

Vanhassa Raumassa piha on omistajansa hallussa. Kiinteistön **omistaja päättää** itsenäisesti tarpeidensa, elämäntilanteensa, taitojensa, voimavarojensa ja varallisuutensa mukaan **pihan käytöstä, jäsenyyksestä, rakenteista, istutuksista, kasvillisuustyypeistä ja pinnoitteista. Niistä muodostuu pihan luonne, aiheet ja piirteet.** Vuodenaikojen vaihtelu heijastuu vahvasti pihalla olemiseen, kodin ulkotilan kokemiseen ja pihan huoltamisen käytäntöihin. Omistaja vastaa pihan huollosta ja muutoksista. Kiinteistöjen rajat, pihapiiri, kasvimaat ja rakennusten paikat voivat olla peräisin 1700- tai 1800 -luvulta ja muutamissa kortteleissa jopa keskialjalta. Pihat ovat kunkin haltijan käytössä ja hoidossa vain tietyn ajan ja ne siirtyvät yleensä ostettuna tai perittyinä 'kulttuuriperintönä' uuden omistajan haltuun.

Vanhassa Raumassa on koottu pitkään tietoa rakennusperinnöstä, arkkitehtuurista, tyylipiirteistä ja niiden muutoksista 1600 -luvulta nykypäivään. Vanhan Rauman suojelukaavan laadinnan yhteydessä 1970 -luvun lopulla inventoitiin kattavasti rakennukset ja alueen puusto. Hannele Aulin laati selvityksen alueen luonnonkasveista kesinä 1977 ja 1978. Pihvoja ei inventoitu. Rakennuksia koskevia inventointeja on täydennetty yksittäisistä kohteista korjausrakentamisen yhteydessä rakennushistoriallisilla selvityksillä.

Kasvilajistolla on merkittävä osa pihojen kulttuurihistoriassa. Erilainen kasvilajisto ja kasvilisuustyypit jäsentävät pihaa eriluonteisiin ja eri tavoin käytettyihin osiin. Monen kasvilajin käyttö liittyy jonkin talousvaiheeseen, tiettyihin kasvillisuustyypeihin, istutettuihin piirteisiin tai osoittamaan pihapiirin eri kohtien arvojärjestyksiä. Kulttuurin seuralaislajisto on tullut hyötykasvien ja kotieläinten rehujen mukana asuinmiljööseen.

Elollisen kasvimateriaalin vuoksi pihapuutarhojen ominaisuuksiin kuuluu jatkuva uusiutuminen ja uudistaminen. Pihapuutarhojen istutettujen ja kasvatettujen piirteiden ja kasvillisuustyyppien säilyminen edellyttää sekä jatkuvaa hoitoa että ajoittaista uudelleen istuttamista. Yksilöinä vain pitkäikäisimmät puut voivat saavuttaa saman iän kuin kaupungin vanhimmat rakennukset. Muutamat pensas- ja perennalajit ovat myös hyvin pysyviä ja voivat säilyvät vuosisatoja paikalla, jonne ne kerran on istutettu. Monet puutarhaan perustetut tyylipiirteet ja kasvivyhdyskunnat säilyvät, kun niitä hoidetaan jatkuvasti ja 'kunnostetaan' tarvittaessa. Tietyt piirteet voivat siten olla vanhoja ja alkuperäisiä, vaikka niitä edustavat kasvivyksilöt ovat uusittu ja vasta oman elinkaarensa alussa. Esimerkiksi hedelmätarha voi olla säilynyt paikallaan vuosisatojen ajan, vaikka kaikki alkuperäiset puuyksilöt olisivat kuolleet jossain vaiheessa ja korvattu uudelleen taimilla. Pihapiireissä luontaisesti elävät lajit lisääntyvät ja uudistu-

vat spontaanisti. Yksivuotiset lajit uusiutuvat jopa vuosittain. Vanhaan kaupunkiin on voinut kehittyä erityinen paikallinen kasvikaanta, joka on sopeutunut paikallisiin olosuhteisiin. Vanhoille kasvillisille pinnoille ja istutusalueille on kehittynyt myös erityinen maaperäeliöstä. Vanhan kaupungin kaupunkiluonnossa voi olla perintönä menneistä kulttuurivaiheista hyvin rikas ja monipuolinen eliölajisto. Se on osa konkreettista säilynyttä kulttuuriperintöä.

Vanhoissa kaupungeissa on maan pinnan alla säilynyt arkeologisia kerroksia, jotka ovat korvaamatonta historiallista perintöä. Myös kaupunkipihojen maaperä, varsinkin vanha puutarhamaa, on syntynyt vuosisatojen kuluessa. Sen elolliset prosessit ovat hyvin vakiintuneet ja monimuotoiset. Tässä yhteydessä ei selvitetä maaperässä mahdollisesti uinuvaa siemenpankkia eikä kasviarkeologista perintöä.

Tutkimus Vanhan Rauman pihojen piirteistä liittyy ajankohtaiseen kulttuuriperinnön määrittelyyn kaupunkien asemakaavojen uudistustyössä. Pihat ovat nousseet osaksi miljöö arvo keskustelua ja ovat nousemassa myös osaksi kaupunkimiljöö suojelusta käytävää keskustelua. Pienimittakaavaisen puukaupunginosien säilyttämisestä on Suomessa käyty keskustelua jo 1800 -luvulla, jolloin valtiovalta laati suoraviivaisia ruutukaavoja vanhojen kaupunkien uudistamiseksi. Maalauksellisuus, pienet puutalot ja spontaani kaupunkikuva nähtiin vanhan miljöö erityisarvoina jo silloin. Armas Lindgren kirjoitti Vanhan Rauman pelastamisesta Måndagen viikkolehdestä vuonna 1905. Axel Gallenin laatimassa kuvituksessa esitettiin katunäkymiä, ja tekstissä kerrottiin katujen hyvistä suhteista, kiinnostavista katunäkymistä, kodikkaasta ja ystävällisestä ympäristöstä¹. Raumalla kiinteistöjen omistajat välttivät korjaamalla vanhaa kalliin ja hyvin hankalan rakennusten siirtämisen ja katujen suoristamisen.² Harald Andersinin laatimassa Rauman asemakaavassa säilytettiin katulinjaukset, mutta niitä levennettiin. Vuoden 1932 asemakaavalaki antoi mahdollisuuden säilyttää vanha kaupunginosa ja Raumalla sitä sovellettiin rakennusjärjestyksessä.³

Kaupunkipihojen puutarhat ja vehreys olivat mukana kaupunkikehitystä koskeneessa keskustelussa 1960-luvun lopussa, kun käytiin kiistaa suojelun ja saneerauksen välillä. FM, konservaattori Aura Kivilaakso on tutkinut kulttuuriympäristöä koskevaa viestintää ja keskustelua Helsingin Puu-Käpylästä 1960 -luvulla väitöskirjassaan 'Suojelevat sanat'. Hänen mukaansa ympäristön kulttuuriperintö syntyy ja kehittyy prosessissa, jossa yhteisö keskustelee ja määrittelee ympäristönsä arvoja.⁴ FT Tanja Vahtikari kuvaa Vanhan Rauman valintaa maailmanperintökohteeksi esimerkkinä elävästä ja hyvin hoidetusta vanhasta pohjoisesta puukaupungista.⁵

Firenzen julistuksessa määriteltiin vuonna 1981 historiallisten puistojen ja puutarhojen suojeluarvoja rakennusten rinnalla. Samana vuonna sai Vanha Rauma suojelevan asemakaavan. Vanha Rauma valittiin heti esittelykohteeksi kunnallisten päätöksentekijöiden, asukkaiden, kunnan suunnittelutasojen ja valtionhallinnon onnistuneesta yhteistyöstä kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa ympäristössä. Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja esitteli

¹ Digitaalinen sanomalehtikirjasto Måndagen 27.3.1905 no 2 ja Måndagen 24.04.1905 no 6

² Mäenpää 2007, s.38

³ Huovinen 2017, s. 90-91

⁴ Aura Kivilaakson esitelmä Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kuukausikokouksessa 1.2.2017: 'Suojelevat sanat - Kulttuuriperinnön määreet ja määrittäjät Puu-Käpylän kaavoituskiistassa'

⁵ Vahtikari 2007, s 97-113

vuonna 1982 julkaisussa Vanhan Rauman kehityshistorian, uuden suojelevan asemakaavan, sekä korjaus- muutos- ja rakentamisohteita. Muutamia ohjeita annettiin myös pihoista: istutuksista, pinnoista ja pihajärjestelyistä. Pihan käytön muutoksessa kehoitettiin luontevaan ratkaisuun. Suorakulmaiset viheriöt eivät sen mukaan ole vanhan käytössä muokkaantuneen pihan tapaisia ja lisääistutukset ovat tarpeellisia, kun varastokäytössä ollut piha muutetaan asuinpihaksi. Ohje kehottaa sijoittamaan roskalaatikot ja autot talousrakennuksiin eikä pihatilaan. Sopiviksi pihapuiksi mainitaan kotimaiset koivu, vaahtera, pihlaja, piilipuu, omenapuu ja lehmus sekä sanotaan, että havupuita ei tulisi käyttää. Sopiviksi pensaiksi luetellaan marjapensaait, syreeni, ruusut ja muut koristepensaait. Perennoiksi tulisi ohjeen mukaan valita tuttuja perinteisiä lajeja.⁶

Asukkaiden kokemuksia ja mielikuvia asumisesta suojellussa talossa Vanhassa Raumassa tutkittiin 1980-luvulla ja vuosina 2006-2007. Hannele Mäenpää analysoi mielenkiintoisesti portin roolia pihatilan yksityisyyden määrittelyssä. Avoin portti näyttää pihan puolijulkisena tilana kadulle. Suljettu portti rajaa pihan yksityiseksi. Oma piha antaa yksityisyyden lisäksi vapautta ja mahdollisuuden asukkaan sanojen mukaan ”tehdä piäntä kukkamaat”. Haastatellut asukkaat näkivät ongelmana pysäköinnin, kun pieneen pihaan ei ole mahdollista tai sinne ei halua pysäköidä autoa. Kapeilla kaduilla pysäköidyt autot estävät liikenteen sujuvuutta ja rumentavat katukuvaa⁷. Käsillä olevan Vanhan Rauman pihojen inventoinnin yhteydessä ei selvitetty asukkaiden mielipiteitä pihoista.

Nykyisin täydennysrakentaminen tiivistää kaupunkirakennetta edelleen ja pihatilojen käyttöön ulkotiloina kiinnitetään yhä enemmän huomiota. Kiinnostus pihapiirejä kohtaan liittyy ajankohtaiseen keskusteluun kaupunkiekologiasta, kaupunkiviljelystä ja ympäristön monia arvoja kunnioittavasta elämäntavasta. Pihoihin ja pihapuutarhoihin nähdään toisaalta liittyvän kulttuuriperintöarvoja ja toisaalta ne koetaan tärkeiksi asumiseen liittyviksi ulkotiloiksi.

Kaupunkisuojelelun käytäntöä tutkinut arkkitehti Katja Huovinen toteaa väitöskirjassaan, että suojelelun onnistumisen edellytyksenä on rakennusperinnön inventointiin perustuva sitova kaavainstrumentti. Sen toimeenpanon välineinä ovat valistus, ohjeistus ja neuvonta. Arvojen säilymistä vahvistavat toimijoiden osallistuminen ja dialogi viranomaisten kanssa. Huovinen nostaa esiin erittäin onnistuneena hyvänä käytäntönä Vanhan Rauman erityiselimen ja korjausrakentamiskeskuksen ansioita. Niiden konkreettinen korjausrakentamisen neuvonta ja tiedotustilaisuudet ovat edistäneet eri toimijoiden suojelelmyönteisyyttä ja asukkaiden keskuudessa rakennussuojelelun sisäistämistä ja itseohjautumista.⁸

Vanhan Rauman pihojen inventointi ja niihin liittyvien kulttuurihistoriallisten piirteiden selvitys on ajankohtainen. Pihoille olevan rakennusperinnön ja erityispiirteiden säilyttämistä ja hyödyntämistä koskevien asemakaavamerkintöjen ja ohjeiden tarvetta voidaan selvittää asemakaavatyön käynnistyessä.

⁶ Koivula 1982, s 63

⁷ Mäenpää 2007, s. 44 ja 55

⁸ Katja Huovinen 2017, s. 297-300

Tavoitteet

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Vanhan Rauman nykyisillä pihoilla olevaa kulttuuriperintöä. Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, minkälaisia Vanhan Rauman pihat ovat nykyisin ja minkälaista kasvillisuutta niillä on. Toisena tavoitteena on selvittää piirteet, jotka voidaan tulkita pihojen kulttuurihistoriallisiksi erityispiirteiksi. Kolmanneksi on tavoitteena arvioida aikaisemmista pihan vaiheista perityvien piirteiden säilyneisyyttä nykyisillä pihoilla.

Tutkimusongelma, menetelmät ja tutkimuskysymykset

Koska tarkoituksena on selvittää Vanhan Rauman nykyisillä pihoilla olevaa kulttuuriperintöä, ovat ensisijaisena aineistona fyysisesti alueella olevat pihat. Niiden nykyistä tilaa, piirteitä ja kasvillisuustyyppejä sekä kasvilajistoa voidaan selvittää vain inventoimalla ne maastossa. Inventointi on hyvä tehdä keväällä kevätkukkijoiden aikaan, sillä silloin eivät ruohojen, heinien ja puuvartisten kasvien lehdet vielä kasva ja peitä rakennettuja pintoja. Silloin voi vielä nähdä pihatilan kokonaisuutena. Toukokuisen kevätkukinnan runsaus kertoo yleensä vanhasta pihaniitystä, mikä on tärkeä vanhan puutarhan piirre.

Aikaisemmista vaiheista perityvien piirteiden säilyneisyyttä voidaan arvioida vertaamalla inventointitietoja aineistoihin, jotka kuvaavat tilannetta pihoilla 1800- ja 1900 -luvun alussa. Yksittäisten pihojen kehitystä ei voi hahmottaa, sillä pihoja ei ole aiemmin inventoitu eikä kuvattu kattavasti. Tiettyjen piirteiden ikää ja kulttuuritaustaa voidaan kuitenkin hahmottaa arvioimalla nykyisten piirteiden ikää. Niitä voi myös verrata vastaaviin, vanhoissa valokuvissa näkyviin tai kirjallisissa lähteissä esitettyihin piirteisiin.

Pihapiiriin perustetun puutarhan takana on aina joku henkilö, jolla on ollut tietoa kasvien viljelystä ja puutarhan hyödyistä. Hänellä on ollut suhteita, joiden avulla hän on saanut kasvien siemeniä, sipuleita, taimia tai pistokkaita. Hän on usein myös jakanut ajatuksiaan ja lisäämiänsä kasveja eteenpäin. Kaupungissa asuneet tai vierailleet oppineet tai edistykselliset kauppiat ovat tuoneet myös tietoa uusista viljelykasveista ja pihan käyttöön liittyvistä ajanmukaisista ilmiöistä. Raumalaisilla maailmanmatkaajilla on myös ollut henkilökohtaisesti mahdollisuuksia tuoda niitä matkoiltaan. Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollisuutta selvittää kaupunkitalojen omistajien ja heidän perheidensä henkilökohtaista kiinnostusta ja yhteyksiä puutarha-alan edelläkävijöihin.

Muutama nimi Raumalla vaikuttaneista henkilöistä nousi kuitenkin historian kirjoituksista esiin. Ensimmäinen oli Pehr Adrian Gadd, jonka virkatehtäviin Turun yliopistossa kuului edistää hyödyllisten kasvien levittämistä ja viljelyä 1750 -luvulta lähtien. Toinen henkilö oli Catherine Commenz, joka oli kotoisin Tanskan Åbenråsta ja tuli Raumalle vuonna 1864 kapteeni Ferdinand Westerlingin nuorikkona. Hän edisti julkisten istutusten ja puistojen perustamista. Myös 1800 -luvulla toimineet kaupunginpuutarhurit Söderberg ja Lindgren ja apteekkarit

Hellsten ja Kyrklund ovat mainittu kaupunkiympäristön kehittäjinä.⁹ Tässä yhteydessä ei ole tutustuttu heidän toimintaansa eikä mahdolliseen kirjeenvaihtoonsa, vaikka todennäköisesti heillä on ollut vaikutuksia myös pihapiirien käytössä ja uusien aiheiden ja piirteiden kehittämisessä.

Perusoletus

Työssä on perusoletuksena, että **pihatilan luonne, jäsenys, pihan pinnat ja kasvustot, yksittäiskasvit sekä piirteet** ovat jossain määrin pysyviä ja jossain määrin muuttuvia. Pihojen käyttö muuttuu vuosisatojen kuluessa, sitä mukaa kuin kaupunkilaisten elinkeinot ja elämäntapa muuttuvat. Uusia käyttömuotoja ja pihoihin liittyviä aatteita tulee vähitellen ja niitä omaksuvat asukkaat tuovat pihoilleen uusia elementtejä ja piirteitä. He voivat rakentaa pihaa hienovaraisesti sovittaen uutta vanhaan tai he voivat muuttaa pihaa voimakkaasti, vaihtaa maamassoja, pintoja ja kasvillisuuden. Aikaisemmista vaiheista säilyneet piirteet ja viime aikoina tuodut piirteet muodostavat yhdessä nykyisten pihojen sisällön. Oletuksena on, että tätä aikojen saatossa muodostunutta pihojen sisältöä voidaan tulkita eri aikakausista kertoviksi piirteiksi. Ne voivat olla peräisin tietystä ajasta tai ne voivat olla myöhempiä vanhojen esikuvien kopioita tai uusia tulkintoja. Osaa näistä piirteistä voidaan pitää rakennus- tai kulttuuriperintönä.

Tutkimuskysymykset

Miten Vanhan Rauman pihat ovat kehittyneet?

Minkälaisia piirteitä pihoilla oli 1800-luvunlopun vauraana aikana?

Minkälaisia Vanhan Rauman pihat ovat nykyisin?

Miten historia näkyy niillä?

Käsitteet

Piirre

Pihan piirteillä tarkoitetaan tässä sellaisia aiheita, osia ja elementtejä, joista pihan ulkoasu rakentuu. Niitä ovat sekä rakenteelliset osat, kuten mukulakivetty pinta, että istutetut osat. Esimerkiksi päärakennuksen seinustalla olevaa vanhaa kukkapenkkiä, joka on aikojen saatossa kehittynyt kesäkukkaistutuksesta monilajiseksi kulttuurikasveja ja luonnonkasveja sisältäväksi kasviyhteisöksi, on tässä nimitetty piirteeksi. Piirre tuntui kätevältä sanalta kuvaamaan vanhoissa valokuvissa näkyviä pihan aiheita, elementtejä ja osia, jotka jollain tavalla näkyvät myös nykyisillä pihoilla. Tässä tutkimuksessa on pihojen keskeisiksi piirteiksi valittu pihatilan jäsenys, kasvustot, pihan pinnoitteet ja pintakasvillisuuden tyypit sekä erityiset aiheet.

Kasvusto

⁹ Nurmi-Nielsen 1992, s5-9

Kasvusto on kasvillisuuden muodostama kokonaisuus. Se on pihassa maisemallinen elementti tai aihe. Kasvustolle on ominaista se, että se koostuu monista kasviyksilöistä ja –lajeista, mutta hahmottuu varsin yhtenäisenä. Esimerkiksi leikkaamatta vapaasti kasvava monen eri pensasyksilön muodostama pensasaidanne ja niiden alustassa kasvavat kasvit muodostavat yhdessä kasvuston. Pihojen kasvustot voivat olla myös hyötykasvien istutuksia ja viljelmiä, tai koristekasvien istutuksia seinustoilla ja erillisinä koristeistutuksia

Kasvullinen maa

Kasvullisella maalla tarkoitetaan kasvipeitteistä maata. Se voi olla muhevaa vanhaa puutarhamaata tai kukkapenkkiä, joihin on tarkoituksella lisätty humusta ja ravinteita hyvin kauan ja maan eliöyhteisö on rikas ja stabiili. Kasvullinen maa on myös pihaniityillä, -kedoilla ja nurmikoilla, joissa on läpäisevä ja humuspitoinen maa.

Kovat pinnat

Pihojen kovilla pinnoilla tarkoitetaan eri tavoin vahvistettuja pihapintoja. Ennen pihan pintaa vahvistettiin kestävämpään kulutusta mukulakivillä ja paikallisesti askelkivillä. 2000 -luvulla yleisimmät kovat pinnat rakennetaan karkeista murskeista ja kiveämällä. Luontaisesti kovia pintoja on Vanhassa Raumassa vain muutamilla pihoidella. Niitä ovat pienet avokalliot ja alkupe-
räinen karkea hiekkamaa, jota on säilynyt paljaaksi kuluneena tantereena joillakin pihoidella.

Paljas

Paljaalla pihalla tarkoitetaan sellaista pihaa, jolla on hyvin vähän pihaniittyä korkeampaa kasvillisuutta. Pihat ovat tiloina vahvasti julkisivujen ja aitojen rajaamia, joten niistä ei oikein voi käyttää laatusanaa avoin kuvaamaan pihapinnan paljautta. Paljailla pihoidella maan pinta on vanhasti pihan luonnetta määräävä tekijä. Yksi pihapuu voi olla muodostamassa pihatilan kehystä, mutta silti piha on paljas. Joillakin paljailla pihoidella kasvaa pihaniitty tai keto. Jotkut paljaat pihat ovat hyvin karuja kallioiden, murskepintojen tai kiveyksien vuoksi.

Muinaiskasvi, perinnekasvi ja uutuuskasvi

Tässä tutkimuksessa on nähty kulttuurikasvilajien käyttöikä Raumalla ja Suomessa merkittäväksi. Leena Linden tarkastelee asiaa kasvilajiston inventoinnissa. Tässä pihainventoinnissa on kasvilajien käyttöikä yksinkertaistettu luokkiin muinaiskasvi, perinnekasvi ja uutuuskasvi. Se on epätieteellistä ja arveluttavaa, mutta tarkoituksen mukaista pihojen pintakasvillisuuden ja seinustojen istutuksien ikää arvioinnissa. Muinaiskasvit ovat tulleet pihoidella kauan sitten ihmisen mukana. Perinnekasvit on tuotu Suomeen 1700 -luvun puolivälin jälkeen ennen 1900 -luvun puoliväliä. Ne ovat siis olleet viljelyssä varsin pitkään. Niitä on helppo lisätä ja monet niistä myös villiintyvät pihapuutarhoissa. Uutuuskasvit ovat nykyisin myynnissä ja usein värikkäitä jalostettuja lajikkeita.

Aineisto

Pihojen nykyiset piirteet ja kasvillisuus

Aineistona olivat pihat, joita Vanhassa Raumassa on vähän alle 250. Lähes kaikki ovat yksityisiä, vain noin kymmenen on julkisia, kaupungin tai seurakunnan omistamia pihoja. Rauman kaupunki tiedotti kiinteistöjen omistajille kirjeitse etukäteen, että piholla käydään inventoimassa pihatila ja kasvillisuus 11.5-16.5.2017 ja 15.6-21.6.2017. Omistajia pyydettiin jättämään portti lukitsematta. Pihat inventoitiin yhtä lukuun ottamatta maastossa toukokuussa (11.5-16.5) ja kesäkuussa (15-21.6. 2017). Kolmelle pihalle ei päästy inventoimaan, mutta yhdestä saatiin aidan yli valokuvia, joista voitiin nähdä joitakin piirteitä ja suuri osa pihan pinnoista.

Pihojen inventoinnissa on sovellettu Museoviraston opasta historiallisten puutarhojen inventointiin. Sen mukaan pohjatyöhön kuuluu kohteen historian selvitys sekä vanhojen karttojen, suunnitelmien, kirjallisten kuvausten ja kuvien etsintä. Maastoinventoinnissa tulee oppaan mukaan kartoittaa ja dokumentoida pihojen nykytila ja keskeiset piirteet.¹⁰ Vanhan Rauman pihoista ei ole käytettävissä vanhoja suunnitelmia eikä kuvauksia.

Tässä tutkimuksessa on pihojen keskeisiksi piirteiksi valittu pihatilan jäsennys, kasvustot, pihan pinnoitteet ja pintakasvillisuuden tyypit sekä erityiset aiheet. Kasvillisuutta ja pihan pintoja ja piirteitä tarkastellaan suhteessa rakennusten kokoon, pihatilan hahmoon, luonteeseen, mittakaavaan ja pihan käyttöön. Myös pihojen kulttuurikasvilajisto kartoitettiin pihakohtaisesti. Leena Linden tarkastelee kasvilajistoa suhteessa kulttuurikasvilajien historialliseen käyttöön sekä piholla olevien kasvuolosuhteiden muutokseen erillisessä tutkimusraportissa. Raumalaisten vanhojen pihojen nykytilan kuvaamiseksi laadittiin lista maastossa tarkasteltavista asioista. Listan avulla oli tarkoitus selvittää kaikilta pihoilta samoja asioita ja kiinnittää huomiota pihan historiasta kertoviin piirteisiin. Se laadittiin vanhojen valokuvien ja ensimmäisen tutustumiskäynnin pohjalta. Listan avulla pihoista inventoitiin perustekijöitä, laatutekijöitä sekä luonnetekijöitä.

Pihojen historiasta kertova aineisto

Yleistä kaupunkipihojen ja puutarhojen kehitystä on selvitetty kaupunkien ja pihapuutarhojen historiaa koskevasta kirjallisuudesta. Raumalaisten pihojen kehitystä on selvitetty pääasiassa Aino Lähteenojan Rauman Historia –teoksista ja Anna Nurmi-Nielsenin selvityksistä, Rauman puistojen ja seminaarin historiikeista sekä edellisen asemakaavan kuvauksesta vuodelta 1982.

¹⁰ Hautamäki 2000, s14-25

Pihojen perinteisten piirteiden tunnistuksessa käytetty aineisto

Vanhan Rauman pihoja koskevia tietoja löytyy vain vähän kirjoitetusta historiasta, kartoista ja palovakuutusasiakirjoista, hallinnollisista ohjeista ja määräyksistä. Tutkimuksessa on käytetty 1800-luvun lopulla piholla olleiden piirteiden selvittämisessä Rauman museon arkiston ja Musketi-tietokannan valokuvia Raumalta 1800 – 1900-lukujen taitteessa. Museoiden kokoelmissa on 1800-luvun lopusta ja 1900-luvun alkupuolelta vain muutamia valokuvia, joissa näkyy pihojen osia. Vasta 1970-luvulla Rauman museo kuvasi rakennuksien ohella pihoja kattavammin. Yksityishenkilöiltä ei saatu käyttöön vanhoja valokuvia pihosta, vaikka niitä oli pyydetty tiedotuskirjeessä.

Puutarhamaiden osuutta pihamaista 1800-luvulla on selvitetty palovakuutuskirjojen avulla. Vanhoista Raumaa koskeneista kartoissa etsittiin merkintöjä viljelyksistä kaupungin tulliaidan sisällä.

Pihakulttuurin kehitykseen yleisesti vaikuttaneita tekijöiden heijastumista Raumalle antavat kuvaa sanomalehtikirjoitukset ja Rauman kirjastossa yleisesti lainattavissa olleet teokset. Historiallisesta sanomalehtiarkistosta, digi.kansalliskirjasto.fi, löytyi vuosien 1880 - 1920 -väliseltä ajalta joitakin raumalaisia puutarhoja käsitteleviä artikkeleita. Niitä oli seuraavissa aikakauslehdissä: Sanomia Turusta, Länsi-Suomi ja Rauman Lehti. Niissä oli myös mainoksia siemenistä ja taimista. Rauman kirjasto on Suomen vanhimpia. Siellä oli yleisesti lainattavissa hyötykasveja ja puutarhan perustamista koskevaa kirjallisuutta jo 1870-luvulla.

Tulokset

Vanhan Rauman pihojen historiallinen tausta

Keskiajalta on peräisin kasvilajeja ja muutaman korttelin tonttimuoto

Suomen kaupunkirakentamisen historiaa käsittelevissä teoksissa Lilius kertoo Rauman kaupungin kehityksestä osana Itämeren pohjoista kulttuurialuetta. Ruotsiin perustettiin keskiajalla nelisenkymmentä kaupunkia ennen Kustaa Vaasan valtaan nousua vuonna 1521. Lisäksi Suomeen, eli Itämaahan, perustettiin kuusi kaupunkia. Rauma on niistä yksi. Rauman vanhimmat tunnetut privilegiot myönsi ritari Kaarle Knuutinpoika Bonde vuonna 1442. Todennäköisesti Rauma oli jo jonkin aikaa ennen sitä kaupunkimainen yhteisö.¹¹ Pohjankatu on Anna Nurminen-Nielsenin mukaan todennäköisesti Rauman kaupunkia edeltäneen Rauman kylän raitti¹².

Arkeologisten kaivausten kasvijäännöstudiot kertovat kaupunkialueen kasvillisuudesta vuosisatojen takaa. Turun yliopiston kasvisystematiikan ja -ekologian dosentti Terttu Lempiäinen on tutkinut kasvijäänteitä kolmella kaivausalueella. Tutkittujen arkeologisten kerrosten ikää ei voi määrittää tarkasti. Raatihuoneen torilta löydettiin kasvijäänteitä 30 kasvilajista. Hyötykasveja olivat luumu ja herne. Hernettä on viljelty jo Etelä-Suomessa jo rautakaudella. Luumuja on tuotu keskiajalla etenkin luostareihin, mutta viljelykasvina se yleistyi vasta 1600-luvulla. Luonnon hyötykasvien jäänteistä runsaimpia olivat vadelman ja ahomansikan siemenet. Myös hasselpähkinän kuoria löytyi. Lempiäisen mukaan tutkimusaineiston merkittävien jäänneryhmä olivat kulttuuririkkaruohot. Niitä oli aineistosta lähes 40 %. Lajisto viittaa hyvin pitkäkestoiseen paikalliseen asutukseen.¹³ Kulttuuririkkalajeja löytyi 13: poimulehti, peltokaali/retikka, jauhosavikka, peltoemäkki, peltosauramo, pihatatar, rätvänä, rönsyleinikki, konnanleinikki, punasolmukki, pihatahtimö, rautanokkonen, orvokki. (*Alchmilla sp*, *Brassica/Raphanus*, *Chenopodium album*, *Fumaria officinalis*, *Anthemis arvensis*, *Polygonum aviculare*, *Potentilla erecta*, *Ranunculus repens*, *Ranunculus sceleratus*, *Spergularia rubra*, *Stellaria media*, *Urtica urens*, *Viola sp.*)¹⁴

Pappilankatu/Kallivahe arkeologisilta kaivauksilta löytyi vähemmän lajeja, mutta ne olivat samoja kuin Raatihuoneentorilta. Niiden lisäksi löytyi yksi viljelykasvi, ruis, ja kaksi kulttuuririkkaruohoa, ahosuolaheinä ja nokkonen. Ruis oli hyvin yleinen viljelylaji 1500-luvulla Lounais-Suomessa.¹⁵ Nokkosta viljeltiin mm. Naantalinnon luostarissa ja sitä käytettiin lääkkeenä, ruokana, kuitu- ja väriksinä.¹⁶ Kalatorin kaivauksilta otetun kerrostuman näytteistä ei löytynyt jäänteitä viljelykasveista eikä kulttuuririkkaruohoista lukuun ottamatta yhtä jauhosavikan siementä. Jäänteitä oli hyvin paljon kahdesta kosteiden rantamaiden kasvista. Se

¹¹ Niukkanen, Seppänen ja Suhonen 2014, s. 28, 42

¹² Nurmi-Nielsen 1982, s.25

¹³ Lempiäinen 2006, s.9

¹⁴ Lempiäinen 2006, taulukko 1

¹⁵ Lempiäinen 2008

¹⁶ Alanko 2017, s 54

viittaa siihen, että paikka oli kerrostuman syntymisen aikana hyvin kostea rantamaata.¹⁷ Vanhan Rauman luontoselvitys vuodelta 2012 ei nosta esiin yhtään kasvilajia, joka viittaisi muinaiseen asutukseen¹⁸.

Keskiajan pikkukaupungit olivat muutaman sadan asukkaan yhdyskuntia, jotka toimivat lähinnä alueellisina kauppapaikkoina. Ne olivat hirsirakennuksineen, kaalimaineen ja kotieläimineen hyvin maalaismaisia. Kadut ja korttelit muodostivat kuitenkin kaupunkimaiset puitteet. Vanhimmat maininnat kaalimaista eli keittiökasvimaista ovat 1500-luvulta. Kaali oli yleisnimitys ruuaksi kelpaaville lehtivihanneksille. Herneet ja pavut olivat peltokasveja ja nauriita viljeltiin yleensä kaskissa.¹⁹ Agricola esitteli koko Euroopan tuntemaan rohtokasviston suomen kielellä vuonna 1544 Rukouskiria Biblian kalenterissa²⁰.

Rauman fransiskaanikonventti perustettiin luultavasti samoihin aikoihin kuin kaupunki. Luostarin asuin- ja talousrakennukset sijaitsivat luultavasti kirkon pohjoispuolella. Fransiskaanikonventti ylläpiti koulua. Rauman luostarin mahdollisesta puutarhasta ja viljelylajistosta ei löytynyt mainintaa. Konventti lakkautettiin vuonna 1538 ja kaupunkipalon jälkeen alue luovutettiin Rauman kaupunkiseurakunnan pappilan käyttöön.²¹ Pihojen kasvien inventoinnissa nousi kesällä 2017 esiin harvinainen juhannuspioni, joka on hyvin vanha kulttuurikasvilaji ja saattaa olla peräisin luostarin ajalta.

Vanhan Rauman asemakaavan pohja on keskiaikainen. Kaupunki paloi perustuksia myöten 1530-luvulla. Vuoden 1640 suurpalon jälkeen laadittiin regulointisuunnitelma. Sen mukaan linjattiin muita katuja suuremmat ja leveämmät Kuninkaankatu ja Isokirkkokatu. Tonttijaossa siirryttiin paikoin pitkän kapean tontin sijasta leveään tonttiin. Joitakin tontinrajoja on säilynyt osoittamassa nykyisiä edeltäneiden katujen kulkua.²² Pohjakadun varrella säilyi pitkä kapea keskiaikaisperäinen tonttimuoto²³.

Kaupunkilaiset viljelivät peltojen lisäksi lähinnä kasvimaita ja humalatarhoja 1600-luvulla. Elias Tillandsin vuonna 1673 laatimassa luettelossa Turun seudun kasveista on noin 500 kasvia. Niistä noin sata on puutarha- tai viljelyskasveja. Hän julkaisi 1683 teoksestaan *Catalogus Plantarum* uuden laitoksen, jossa on tieteellisten nimien lisäksi usein myös kasvien suomen- ja ruotsinkieliset nimet sekä lyhyet tiedot niiden lääkinnällisistä ominaisuuksista²⁴. Hän luettelee mauste-, keittiö- ja koristekasveja. Hän mainitsee niistä akileijoja, pioneja, hyasintteja, tulppaneja, narsisseja ja krookuksia.²⁵

Hyvin kylmät vuodet ja sodat 1700-luvun taitteessa aiheuttivat suurta tuhoa. Arviolta kolmasosa Suomen väestöstä kuoli nälkään, kulkutauteihin tai sotaan. Talvesta 1708 tuli anka-

¹⁷ Lempiäinen 2009

¹⁸ Ahlman 2003

¹⁹ Eeva Ruoff 2005, s 98

²⁰ Hannes Sihvo 2005, s 41

²¹ Niukkanen, Seppänen ja Suhonen 2014, s 84-89

²² Lilius 2014a, s 200

²³ Nurmi-Nielsen 1982, s.12 ja 25

²⁴ <http://www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/2579>

²⁵ Hannes Sihvo 2005, s 41-42

rin, mitä Euroopassa tiedetään koetun. Silloin paleltuivat lähes kaikki hedelmäpuut Suomessa. Saariston suotuisilla paikoilla oli saattanut joitakin hedelmäpuita jäädä eloon.²⁶

Venäläiset tuhosivat osan Rauman kaupungista isovihassa 1713-14 ja asukkaita menetettiin sekä sotatoimiin että pakomatulle. Asuinkelpoisia taloja oli jäljellä vain 30, rappauneita rakennuksia 82 ja autiotontteja oli 43. Rauhan palattua kaupungin jälleenrakennus oli nopeaa ja se perustui pääosin vanhaan kortteli- ja tonttijakoon. Kaupungin 155 tontista oli parissa vuosikymmenessä korjattuja rakennuksia 138 tontilla ja vain 17 tonttia oli autiona.²⁷ Koulurakennus rakennettiin uudelleen vuonna 1735. Isonvihan jälkeen kaupunki veti asukkaita ympäröivältä maaseudulta ja jopa ulkomailta. Asukkaita oli pian neljättä sataa.

Kaupunkitalot olivat yleensä hyvin pieniä 1700-luvun alussa. Asuttiin ahtaasti ja samaan ruokakuntaan kuului päämiehen oman perheen lisäksi sukulaisia ja mahdollisesti piikoja, renkejä, kisällejä, oppipoikia ja kauppa-apulaisia. Maalta tulleet kauppakumppanit yöpyivät kaupporvarin pihatuissa.²⁸ Pihapiirin rakennusten lukumäärä kasvoi omistajan varallisuuden mukaan. Päärakennus sijoitettiin kadun varteen ja muut pihapiiriin, käymälä pihan perälle karjarakennusten tuntumaan. Tontit aidattiin korkeilla aidoilla. Portti oli korkeampi ja tiiviisti suljettavissa. Liliuksen mukaan Raumalla on säilynyt Naulan talossa ainoana Suomessa Euroopan vanhan rakennusperinteen mukainen portti. Sitä ei ole tarkkaan ajoitettu, mutta se saattaa olla peräisin 1700-luvun alusta.²⁹

Kaupunkikuva oli edelleen hyvin maalaismainen. Kaupan, käsityön ja palveluammattin ohella kaupunkilaisen talouteen kuului pienimuotoinen maanviljely ja karjanhoito. Porvarit pyrkiivät omavaraisuuteen peruselintarvikkeiden suhteen. Kaupungin ympärillä ja tulliaidan sisällä oli peltoja ja niittyjä. Aina Lähteenojan mukaan Raumalla olisi ollut huutava pula viljasta ja ruokatarvikkeista, ellei porvareilla olisi ollut omia peltoja, niittyjä ja karjaa. Vuonna 1781 oli porvareilla navetoissaan lehmä 212, härkiä 5, hiehoja 32, lampaita 160, karitsoja 86 ja hevosia 170. Vuohia ja sikoja oli muutamia. Humalatarhoja oli entiseen tapaan tulliaidan sisäpuolella ryytimaiden yhteydessä ja autiotonteilla. Luonnonniityiltä saatiin vain vähän heinää, mikä rajoitti karjan määrää. Tämä taas vähensi viljelyksille tarvittavan lannan määrää. Lantaan lisättiin kuusenhavuja, suomultaa, sammaleita ja lastuja.³⁰

Kuva 1. Naulan talon portti valokuvattuna vuonna 1908. Portin takana näkyy muotoon leikattu piilipuu eli salava, jonka latvaokset oli leikattiin vuosittain pois.

²⁶ Eeva Ruoff 2002, s 44-45

²⁷ Lilius 2014b, s 253

²⁸ Kärki 2014a, s 295-297

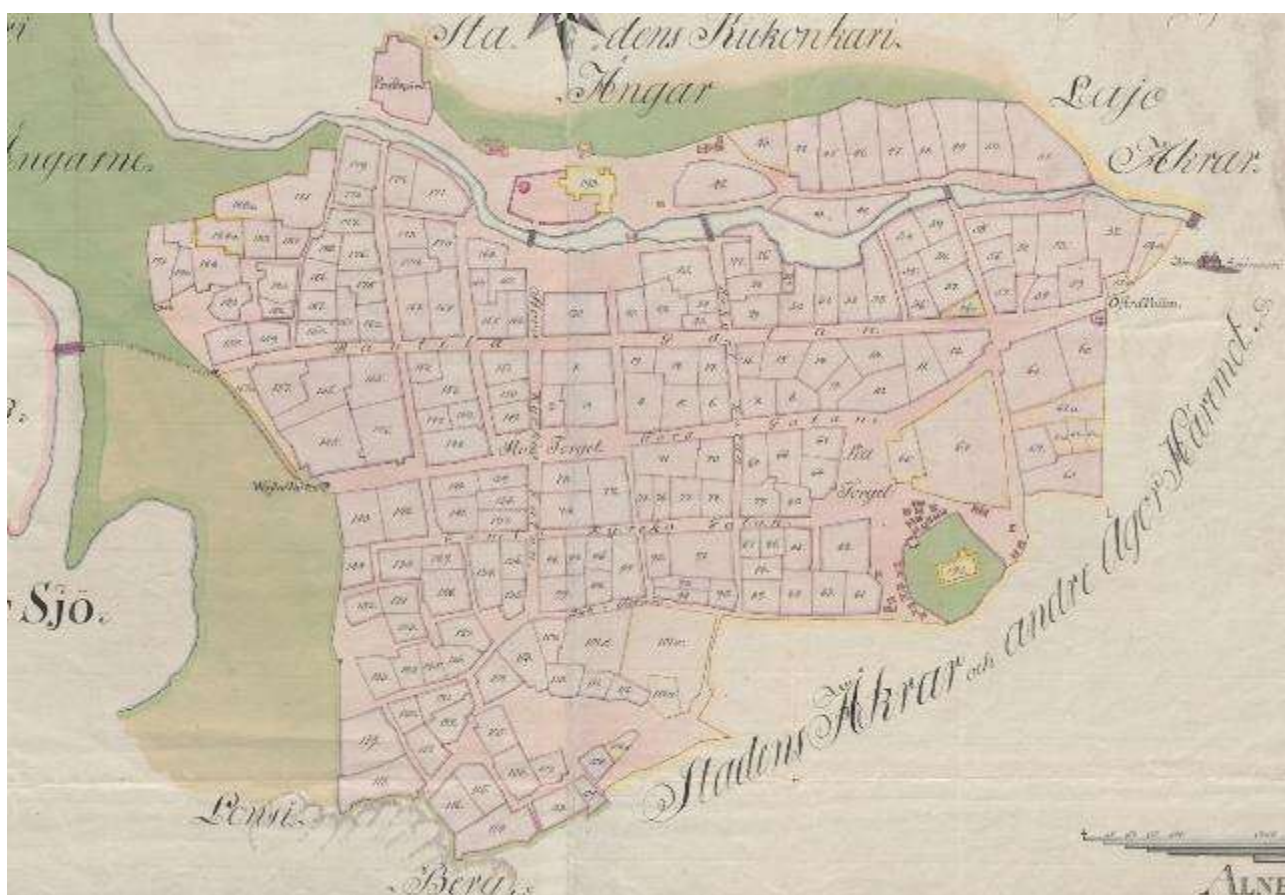
²⁹ Kärki 2014a s. 306

³⁰ Lähteenoja1935, s 22a

Kaupunkitontilla oli asuinrakennuksen lisäksi omistajan varallisuuden ja elinkeinon mukaan tallin, aittojen ja liiterien lisäksi omaa karjataloutta varten navetta, ehkä kanala, lampola ja sikala. Tallin ylisillä oli tavallisesti heinävintti. Sikolätti oli yleensä pihan perällä tunkiosuojan ja käymälän luona. Pihapiireissä tehtiin monia taloudenpitoon liittyviä askareita, kuten polttopuita, eläinten ruokintaa, lannan ja jätteiden keruuta tunkioruumasta. Kehittyvä puutarhakulttuuri toi pihaille kasvimaiden lisäksi hedelmätarhoja ja marjapensaita.³¹ Talouspiha oli luultavasti tallattua pihatannerta, jossa kulkureittejä ja vesiuomia saatettiin kivetä. Joidenkin ammattien harjoittamiseen tarvittiin pihatilaa ja pihapinnalle rakenteita. Suuri osa alueesta oli luontaisesti hiekkamaata, joka kuivui hyvin ja oli kantavaa.

Ensimmäisen kaupungin mittauksen laati Gadolin vuonna 1756. Sen mukaan Raumalla oli tuolloin 191 asuttua tonttia.³² Kartalle on piirretty tonttien rajat. Luettelossa oli maininta, jos tontti oli kokonaan 'kaalimaina'. J. Tillberg laati kartasta kopion 50 vuotta myöhemmin. Hän merkitsi kokonaan viljelyksenä olleet tontit keltaisella rajalla ja asuintontit punaisella.

Kuva 2. Vuonna 1808 piirsi J. Tillberg uudelleen maanmittari Gadolinin vuonna 1756 laatiman kartan. Hän rajasi keltaisella reunaviivalla kaalimaat ja kirjasi niille tontin numeron perään kirjaimen a. Tillbergin erillisessä karttaselityksessä on tonttien omistajat lueteltu ja kasvimaatonteista on mainintoja omistajista sekä pinta-ala kapen alana. Yksi kapen ala vastaa noin 154 neliometriä.

³¹ Kärki 2014b, s 410

³² Lilius 2014c, s 338

Tillbergin tonttien omistajaluettelusta ja kasvimaatonteista pinta-ala kapana, joka on noin 154 m².

Tontin no	selitysteksti	pinta-ala kapana
no 30 a	Kåltäppa	408,
no 36 a	Bernstens änkas täppa	837
no 43	kirkon vieressä Ståhlens kålland	
no 52	a kåhltäppor flere invånare tillhörig	2720
no 62	a Sonkkens	440
	b Mattilas	436
	Rahgos kålland	660
no 64	Pappila tabaksland	12 134
no 101 a	Kåhlland som tilhöra åtskilliga	8806
no 108 a	kåhltäppa	616
no 112 a	kåhlland	1410
no 157 a	Kåhl täppa utom Stagvettet	
no 184 a	Kåhltäppa 1981 tilhörig adjutanten Tocklin, Borgarna Johan Åberg och Erik Grönström 2001	
	Vihreän niityn keskellä on numerolla no 192 'Gammal förfallen sten Kyrcka'	

Valistusajalla 1750-luvulla kehitettiin puutarhaviljelyä ja tuotiin uusia kasvilajeja

Valistusajan ilmapiiri ja sivistyksen nopea lisääntyminen ja kehitysmuutokset vaikuttivat 1750 -luvulla kaupunkikulttuuriin ja erityisesti valtorvaristoon. Liliuksen mukaan varallisuus ja hyvä maku tulivat arvostuksen kohteiksi ja mittareiksi. Porvaristo organisoitui kauppa- ja käsityöläisseuroihin, joilla oli esimerkiksi yhteisiä juhlia. Joillakin kauppiaille ja merimiehillä oli yhteyksiä ja omakohtaisia kokemuksia Tukholmasta, Tallinnasta, Pietarista ja Itämeren tai jopa Välimeren matkoista. Myös käsityöläisten liikkuvuus maassa ja maan rajojen yli toi uusia vaikutteita. Uusia kulttuurivaikutteita ja suoria kanavia ajanmukaisen kaupunkilaiselämän uutuuksien hankintaan aukeni. Varakkaan porvaristoon kuului oleellisenä osana ulkorakennusten rivi ja puutarha.³³ Niissä on saattanut olla koristeistutuksiakin.³⁴ Puutarha kiinnosti varmasti varakkaita kaupunkilaisia myös Raumalla. Sen aiheita tuotiin sisustukseenkin. Raumalla on säilynyt poikkeuksellisen hieno hedelmäpuutarhaa kuvaava ns. metsätapetti, joka oli Rauman maalarin talosta 1700 -luvun puolivälissä³⁵.

Turun akatemiassa syntyi 1700 -luvun puolivälissä puutarhatalouden aate, jota professorit Pehr Kalm ja P.A. Gadd edistivät. Kalm tutki kotimaisten kasvien hyötykäyttöä ja julkaisi Flora Fennican vuonna 1765. Gadd julkaisi suomen kielellä vuonna 1768 oppaan ryytimaan yrttien kasvatuksesta. Hän antaa ohjeita noin kuudenkymmenen kasvilajin kasvatukseen.³⁶ Hän kävi usean kerran Raumalla puutarhaviljelystä edistämässä ja valvomassa. Hänen omakätisesti kirjoittama luettelo Raumalle lähetetyistä lääke-, väri- ja puutarhakasvien siemenistä on säilynyt.³⁷

³³ Kärki 2014b, s 387- 398

³⁴ Häyrynen 2005

³⁵ Kärki 2014a, s. 304

³⁶ Gadd 1768

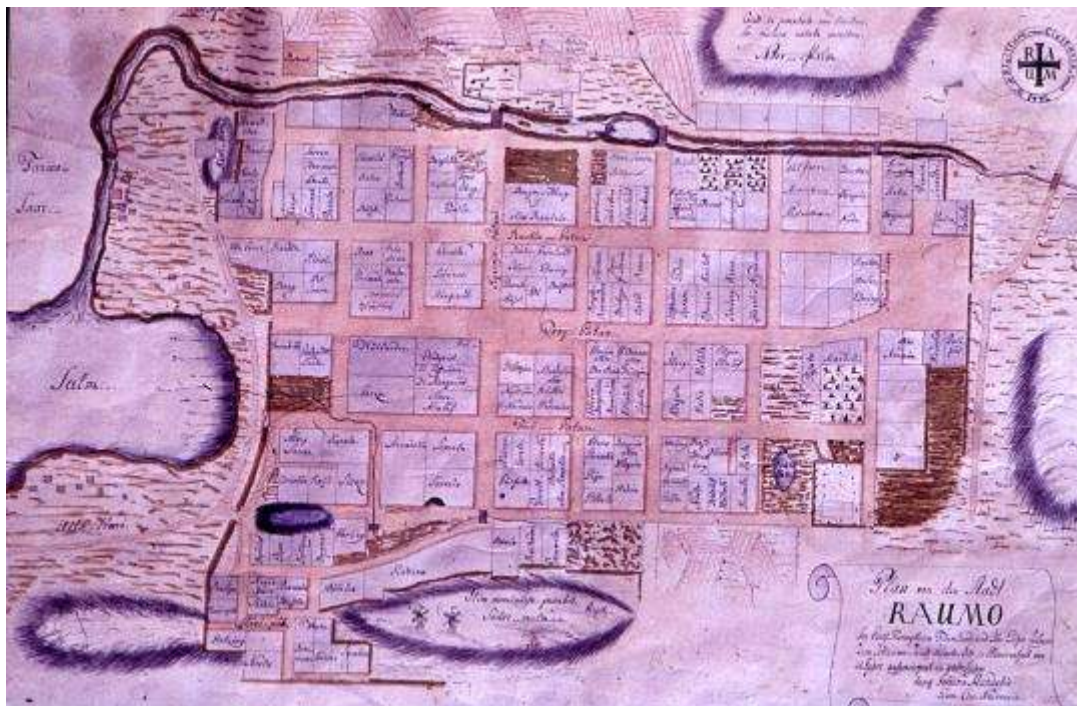
³⁷ Lähteenoja 1935, s 230

Uusien viljelykasvien leviämistä edistettiin hallinnollisin määräyksin. Rauman porvareita määrättiin viljelemään tupakkaa 2 kapanalaa jokaista viljeltyä tynnyrialaa kohden vuonna 1745. Vanhan kirkon raunioiden luona oleva Pajalan tontti otettiin tupakkapelloksi. Perunan viljely aloitettiin vuonna 1748, kun maaherra antoi siemenperunoita, perunanviljelyn ohjeita ja kolme puutarhuria opastamaan halukkaita perunanviljelyyn. Peruna oli suuressa suosiossa jo muutaman vuoden kuluttua, mutta tupakan, pellavan, hampun ja kuminan viljely sen sijaan vähäistä. Vuonna 1752 määrättiin, että jokaiseen kaupunkiin oli perustettava kaupunginpuutarha hyödyllisten kasvien viljelyn edistämiseksi.³⁸

Rauman kaupunginpuutarhuriksi palkattiin kapteeni Frans Fredrik von Knorringin entinen puutarhuri. Tupakkapellosta luovutettiin 20 kapanalaa puutarhamaaksi. Siihen oli määrä istuttaa hedelmäpuita, juureksia, ryyti- ja värikasveja. Silloinen pormestari Juhana Eek oli innostunut puutarhaviljelyksestä. Hän sai raastuvan tontin vapaan maan ryytimaaksi. Keväällä 1764 otettiin kaupungin puutarhuriksi Henrik Winqvist, ja hänelle annettiin puutarhaksi koko tupakkamaa. Puutarhakasvien menekki oli varsin omavaraisessa kaupungissa niin pieni, että hänen toimintansa ei kannattanut ja kaupunginpuutarhan toiminta loppui.

P. A. Gadd kävi Raumalla tarkastamassa hyötyviljelyn kannattavuutta ja kaupungin taloudellista tilaa. Vuonna 1770 maistraatti totesi, että puutarhanhoidon esimerkki oli kannattanut, sillä usea porvari oli laittanut tontilleen puutarhan ja ryytimaan. Kirkkoherra rovasti Sacklin oli varannut pappilan kotipellosta suuren alan hedelmäpuiden, pensaiden ja rabarberien ym. hyödyllisten kasvien viljelykselle. Myös porvari Reilanderilla oli kaksi peltopalstaa kasvamassa hedelmäpuita sekä valko- ja punasipulia. Hän oli pystynyt myymäänkin muutamia tynnyreitä puutarhatuotteita vuosittain.³⁹

Kuva 3. Juhana Mandelinin kartta 1760 -luvun Raumasta.

³⁸ Lähtenoja 1935, s 234-235

³⁹ Lähtenoja 1935, s 230-270

Muutamia huomattavia puutarhoja ja kasvimaita on täytynyt olla kaupungin aidan sisällä ja pappilan ympärillä 1760 -luvulla, sillä J. Mandelin piirsi niitä muistinvaraisesti Narvassa 45 vuotta myöhemmin laatimaansa karttaan.⁴⁰ Merkintöjen selitystä ei kartassa ole, mutta yleisesti puita tai pensaita kuvaava merkintä oli kolmella pienellä tontilla joen varrella. Isompia puita kuvaava merkintä on yhdellä isolla tontilla, joka näyttäisi sijoittuvan Pajalan tontille. Sen vieressä ja suureksi osaksi nykyisen Kalatorin alueelle on karttaan piirretty erilainen viljelys, ehkä tarkastuksissa mainittu tupakkapelto. Kartassa on vielä kolme erilaista merkintää, jotka kuvaavat luultavasti erilaisia istutuksia. Tammelan vieressä on isoin pistein piirretty merkintä, joka saattaisi tarkoittaa humalatarhaa. Alue lienee ollut Naulamäen vieressä rehevässä painanteessa, sillä sen poikki johtaa oja. Vahva viivoitus on kaupungin itälaidassa ja joen rannassa, minne sittemmin rakennettiin triviaalikoulu, sekä yhdellä tontilla Anundilan vieressä, mistä oja laskee merenlahteen. Nämä merkinnät viittaavat todennäköisesti kasvimaan tai puutarhaan. Lyhyttä viivoitusta on joen varressa ja länsilaidalla tonttien ja tulliaidan välisissä kulmauksissa, kahdella pienellä tontilla sekä 1640 -luvulla palossa raunioituneen kirkon ympärillä. Peltomerkintöjä on sen eteläpuolella ja pappilan pohjoispuolella. Rauniokirkon vieressä on ehkä karjahaka, Fähtorget, jossa saattoi olla juottolampi. Keskiaikaisen rakentamisen tutkija Markus Hiekkänen on tulkinut sinisen merkinnän kosteikoksi, josta karttaan piirretty oja ehkä alkoi virrata kohti meren lahtea⁴¹.

Vuonna 1800 taksoitettiin asukkaat omaisuusveroa varten. Luettelossa on muistutuksia, jotka liittyvät talon omistajaan tai tontin ominaisuuteen.

kortteli	talon nimi	huomautuksia
Kirkkokortteli	Rautila	kaalimaa
	Öysti	apteekkari Sam Nyberg omistaa myös talon no 5 ja kahden kapanalan kaalimaan
	Pungila,	kuuluu apteekkari Nybergille, on enimmäkseen puutarhaa
itäinen kortteli	-	-
läntinen kortteli	Tammela	puutarhoineen
	½ Joki Grannia	kanttori Gustav Grönsten 1 kapanalan suuruinen kaalimaa

Rakentamista koskevat mallipiirustukset tarjosivat uusia ideoita ja ratkaisuja. Kaupunkeihin kehoitettiin hankkimaan mallikirja, joita kapteeni Carl Wijnbladin julkaisi vuosina 1755-1766 eri versioina. Siinä korostettiin puurakennuksen kunnollisen perustuksen ja alapohjan ilmanvaihdon tärkeyttä. Kivistä rakennettu perustus alkoi yleistyä. Kivirakentamiseen kehoitettiin metsävarojen säästämisen ja paloturvallisuuden vuoksi. Raumalle rakennettiin kivistä raatihuone ja kauppias Broman rakensi kaksikerroksisen kivitalon Pinnalan tontille.⁴²

1800-luvulla Rauma välttyi suurilta tulipaloilta. Vuosisadan alussa vanhoja rakennuksia korjattiin ja laajennettiin. Usea kapearunkoinen talo levennettiin tekemällä pihan puolelle uudet huoneet. Samalla vanha osa nostettiin uudelle kivijalalle. Kun vesikatto uusittiin, voitiin ulkakkoo korottaa ja laittaa matalat ikkunat räystäään alle. Monesta vanhasta rakennuksesta tuli

⁴⁰ Nurmi-Nielsen 1982, s.9

⁴¹ Hiekkänen 1983, s.38

⁴² Kärki 2014c, s394

moderni empirerakennus, kun rakennuksen julkisivun vuoraus uusittiin. Silloin pitkänurkat sahattiin lyhyemmiksi ja laudoitettiin pystylaudoilla pilastereiksi tai vaakalautoilla rustikaliseeneiksi.⁴³

Hedelmäpuita ja muitakin puita istutettiin 1800-luvulla

Ensimmäinen julkinen puisto perustettiin Raumalle 1830 -luvulla. Puiston istutti tullin hoitaja H.K.von Brandenburg Tavonsaarelle joen mutkaan. Puistikossa oli kuusikulmainen huvimaja. Rauman joen varrelle istutettiin piilipuita 1800 -luvun puolivälin tuntumassa.⁴⁴ Niitä istutettiin myös muutamille pihalle. Niiden latvukset leikattiin vuosisadan lopun valokuvista päätelleen pallomaisiksi. Apteekkari Carl Johan Hellsten perusti nykyisen sairaalan alueelle suuren lääkekasvipuutarhan. Apteekki oli perustettu Raumalle vuonna 1780. Vuodesta 1822 Rauman apteekilla on erityinen tuote, sillä se valmisti mineraalivesiä. Vesitehtaan kokeilun aloitivat P.A. Bonsdorf ja hänen apulaisensa Viktor Hartwall.

Kuva 4. Valokuva Rauman torista on tiettävästi vanhin valokuva Raumalta. Se lienee otettu 1860 -luvulla torista. Raatihuoneen tontin puutarhassa kasvoi suuri puu. Kauempana Kauppakadun varrella näkyy muutamia puita, jotka vaikuttavat mataliksi leikatuilta. Torin päätteenä olleen rakennuksen aumakaton takaa pilkistää pihalla kasvaneen puun latvus.

Kuva 5. Kuva Isokirkkokadusta on otettu 1900 -luvun alussa. Katunäkymän päätteenä ovat vanhat leikatut piilipuut ja kirkkomaan portti. Oikealla näkyy Rautlan korkean aidan takana pihakoivu sekä kaksi pallomaiseksi leikattua matalaa latvusta.

Katuja oli kivetty joissakin kaupungeissa jo 1600 -luvulla. Raumalla oli 1800 -luvun puoleen väliin mennessä kivetty Raatihuoneentori ja pääosa kaduista. Osa kaduista oli valaistu. Katukivinä käytettiin pitkään mukulakiviä kunnes 1800 -luvun puolivälissä alettiin käyttää myös nupukiviä.⁴⁵ Rakennusten julkisivut ja aidat rajasivat katutilat tiiviisti. Kaartuvat kadut antoivat aivan erilaisen vaikutelman kuin ruutukaavan mukaan rakennetut uudet kaupunginosat Suomessa. Katunäkymässä olivat julkisivut hallitsevia. Muutaman tontin kohdalla ulottui aidan yli puun latvus katutilaan.

⁴³ Kärki 2014c, s 373

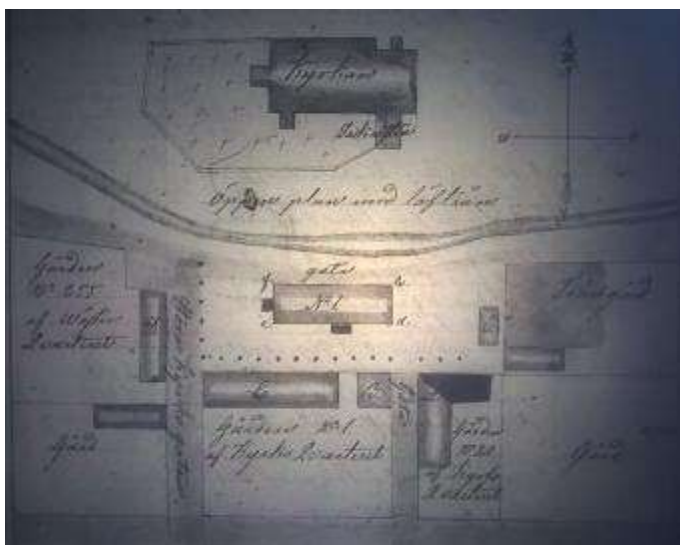
⁴⁴ Nurmi-Nielsen 1992, s.5

⁴⁵ Lilius 2014d, s 207

Raumallekin laadittiin empireajan tyylin mukaan ruutukaava. Sitä ei toteutettu vanhan kaupungin alueella. Paloturvallisuuden vuoksi kehoitettiin istuttamaan asuintonteille lehteviä puita. Yleensä lehteväksi puuksi istutettiin hedelmäpuu, mutta muutama tontin omistaja istutti tontillensa isoksi kasvavan puun 1800-luvun puolivälissä. Sen voi todeta vuonna 1912 kirkon tornista otetussa valokuvassa, jossa kattomaisemaan nousee parikymmentä puun latvaa. Etualalla ovat triviaalikoulun pihan kolme pallomaiseksi leikattua vaahteranlatvusta. Rauttlan pihalla on viisi puuta, joista joku voi olla hedelmäpuu. Pohjoisessa korttelista näkyy kuvassa kuusi tonttia, joista kahdella on leikattu pihapuu. Eteläisistä kortteleista näyttäisi latvuksia erottuvan vain neljällä tontilla. Simulan tontilla Isoraastuvankadun varrella erottuu neljä tai viisi tummalatvuksista isoa puuta sekä matalampia latvuksia. Sen takana Eteläpitkädikadun kaarteessa erottuu neljä pyöreähköä vaaleaa latvusta, jotka voisivat olla leikattuja salavia. Naulamäen rakennusten välistä erottuu ehkä kaksi latvusta.

Kuva 6. Kirkon tornista vuonna 1912 otetussa valokuvassa näkyy Vanhan Rauman kattomaisemassa parikymmentä ison puun latvaa. Omenapuut leikattiin yleensä rakennuksia matalammiksi, joten niiden latvuksia ei tästä näkökulmasta oikeastaan voi nähdä.

Empirekaudella rakennettu pedagogio on säilynyt Raumalla. Se rakennettiin vuonna 1827 Turun palon jälkeen katedraalikoulu varten. Turun katedraalikoulu palasi vuonna 1831 Turkuun ja koulu jäi triviaalikoulun käyttöön.⁴⁶ Palovakuutusasiakirjassa on koulun lähiympäristöstä asemapiirros 1800-luvun puolivälistä.

Kuva 7. Palovakuutuskirjan asemapiirros 1800-luvun puolivälistä.

⁴⁶ Lilius 2014d, s 231 ja 236

*Kuva 8. Vuonna 1907 otetussa valokuvassa näkyvät koulun pihamaalla hienot kesäkukkais-
tutusten kuviot ja pallomaisiksi
leikatut vaahterat.*

Kotipuutarhojen perustaminen yleistyi Suomen kaupungeissa 1800 -luvun kuluessa. Uusissa väljemmissä asemakaavoissa oli tilaa puutarhalle.⁴⁷ Esimerkiksi Jyväskylään rakentui vuoden 1837 ruutuasemakaavan pohjalta kolme erilaista pihatyyppiä: kauppiaiden, virkamiesten ja lehtorien sekä käsityöläisten pihat. Kauppiaiden tonteilla oli isommat asuinrakennukset ja useita talous- ja varastorakennuksia eikä pihatilaa juuri jäänyt istutuksille. Virkamiesten ja lehtoreiden asuinrakennukset olivat isoja, mutta piharakennuksia oli vähemmän ja niillä oli tilaa istutuksille. Lisäksi asukkailla oli usein kiinnostusta puutarhaa kohtaan sekä aikaa. Kaavan pienemmät tontit oli varattu käsityöläisille ja muille vähävaraisemmille. Heidän rakennuksensa olivat kooltaan ja arkkitehtuuriltaan vaatimattomampia, mutta pihat olivat täynnä istutuksia ja pieniä viljelmiä. Useimmilla talouksilla oli kotipihaan ryytimaan lisäksi viljelyksiä kaupungilta vuokratuilla palstoilla rakennetun kaupunkialueen ulkopuolella.⁴⁸ Monelle pieneläjälle oli kasvimaan tuotteiden myynti merkittävä tulonlähde.

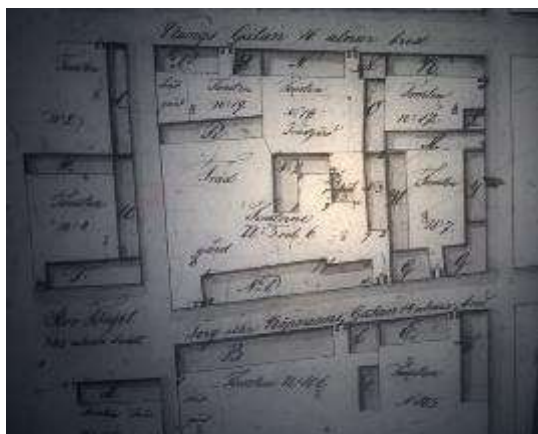
Tiiviisti rakennetussa Vanhassa Raumassa ei enää ollut tilaa uusissa asemakaavoissa määrättyille suurille puutarhoille. Kärjen mukaan rakennusten asetelma tontilla säilyi niin, että kadun varressa oli päärakennus ja piha sisäsiivuilla oli leivintupa, karjarakennuksia varastorakennuksia, tunkiosuoja, käymälä ja toisinaan pieni pihapuutarha.⁴⁹ Lähteenojan mukaan puutarhoja oli Raumalla 1800 -luvun puolivälissä noin kahdellakymmenellä tontilla. Palovakuutusasiakirjojen asemapiirrosten mukaan niitä on ollut paljon enemmän. Tarmon arkisto – Ainaispalo Rauma, Allmänna brandstods-bolaget i Finland sisältää toistasataa palovakuutus-
Raumalta. Tämän tutkimuksen yhteydessä käytiin läpi noin 70 asemapiirrosta palovakuutus-
kirjoista, jotka oli otettu vuosina 1835- 1863. Merkintöjä kasvimaista tai puutarhoista löytyi 43 asemapiirroksista. Merkintä puutarhasta on joko vakuutetun tontilla tai sen naapurissa ja ne jakautuivat 35 tontille. Vakuutuksen tekstissä käytetään puutarhasta sanoja 'trädgård', 'trädgård utan träd', 'trädgård med bärbuskar' 'trädgård med frukt träd', 'trädgård med höga lummiga Frukt Träd' tai 'trädgård med äppelträd och bärbuskar'. Vanhan kirkon

⁴⁷ Eeva Ruoff 2005, s118

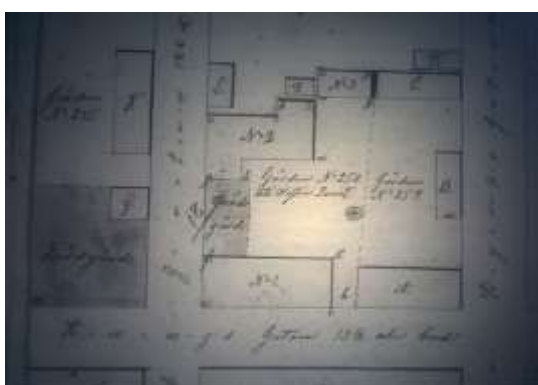
⁴⁸ Jäppinen 1996, s.15-16

⁴⁹ Kärki 2014b, s 409

lähellä oli tekstinä kolmesta alueesta 'åker' ja yhdestä 'plantagen' ja joen pohjoispuolella yhdellä tontilla oli 'potatisland'.

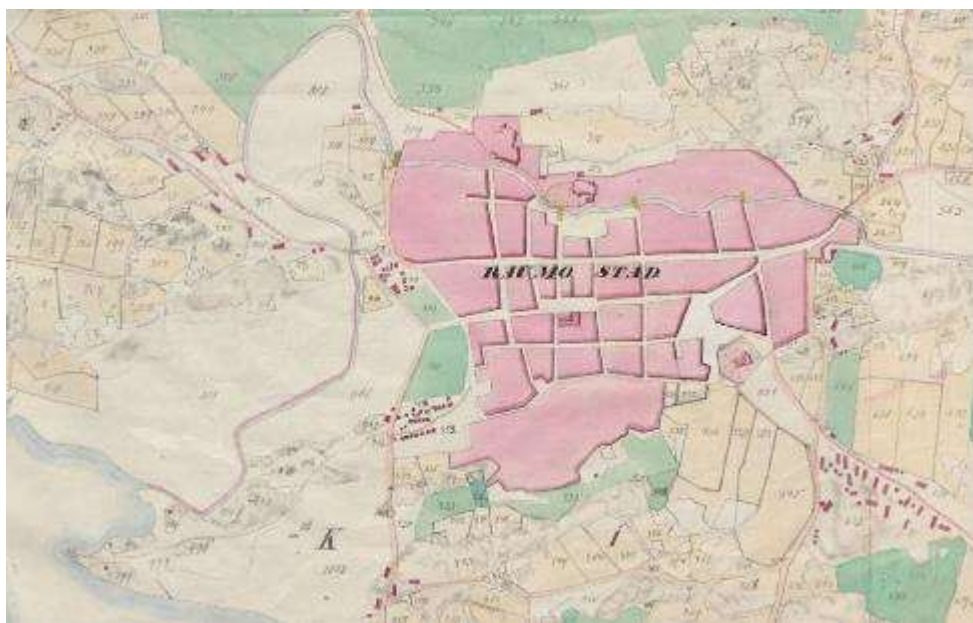

Kuvat 9 ja 10 .Valokuvat mikrofilmeistä kahdesta palovakuutusasiakirjan asemapiirroksesta, joissa näkyy puutarhoja. Toinen on Kuninkaankadun varrelta osa nykyisen torin luoteiskulman korttelia ja toinen on nykyisen torin itäpuoleilla.

Pihapuutarhoissa viljeltiin keittiökasveja, humalaa, tupakkaa ja hedelmiä. Eräessä puutarhassa mainittiin olleen kirsikkapuuta ja leskiruustinnan piha oli kauttaaltaan puutarhana, jonka tuotto oli runsas sato omenia. Kauppakadun varrella tontilla no 189 viljeli kapteeni Adolf Hjulhammar mm. tupakkaa. Muutama kaupunkilainen mainosti myyvänsä hyviä humalia ja eräs virginialaista tupakkaa.⁵⁰ Aessori Carl Grönholm Carlssonin Palovakuutus vuodelta 1835 Kuninkaankadun ja Kauppakadun risteyksen tonteista numero 5 ja 6 kertoo puutarhasta, jossa oli 26 omenapuuta ja seitsemän kirsikkapuuta. Sen aita oli maalattu toiselta puolelta öljymaalilla ja toiselta puolelta punamullattu.⁵¹ Puutarha oli arvokas osa talosta. Sitä kuvastaa talon myynti ilmoitus Rauman Lehdessä no 15 vuonna 1885. Myytävänä oli puolikas talosta no 194 Kuninkaankadun varrella "... kauniilla paikalla. Puutarhasta löytyy 8 omenapuuta..."⁵²

Puoliagraarinen talousmuoto jatkui kaupungissa läpi 1800 -luvun. Puutarha- ja maatalousnäyttelyt vaikuttivat puutarhojen perustamiseen 1840 -luvulta alkaen. Näyttelyissä oli kilpailuja yksityishenkilöiden kasvattamille kukille, hedelmille ja vihanneksille.

Kuva 11. Ote Rauman kaupungin tiluskartasta vuodelta 1838. Tulilaidalla rajattu kaupunkialue on vaaleanpunaisena. Kaupunkilaisten pellot ovat keltaisella ja niityt vihreällä. Ne ulottuivat kilometrien päähän. Kaupunkiin johtavien teiden varsilla on paljon tummalla punaisella piirrettyjä aittoja.

⁵⁰ Lähteenoja 1935, s.268-269

⁵¹ Tarmon arkisto – Ainaispalo Rauma vakuutettu 15.4.1835 pvk no 1248

⁵² Rauman Lehti no 15 s1, 11.04.1885

Satakunnan maaviljelysseuran yhdeksästoista vuosikokous pidettiin vuonna 1880 Raumalla kansakoululla, joka sijaitsi silloin apteekkarin puutarhalla Blåsbackan mäellä. Sanomia Turusta kuvailee Rauman kaupungin kansakoulun ympäristöä seuraavasti : ”Apteekkari S.U. Hellsten kaupungin kansakoululle lahjoittama omaisuus on kieltämättä Rauman kaupungin etewin kaunistus. Kaupungin itäpuolisella syrjällä erittäin ihana ja avara puutarha, jossa monet karsikot, käytävät ja nurmikot tarjosivat runsaalla yleisölle miellyttävän oleskelupaikan.”⁵³

Auran puutarha-ystävien seuran ensimmäinen näyttely pidettiin Kupittaaan puistossa syyskuun 2-5 -päivänä 1885. Sanomia Turusta mainostaa näyttelyä, jossa olisi esillä kaikkea puutarhanhoidon tuotteita: ”Korukasvit, ryytimaatuotteet, taimipuistontuotteet, joihin kuuluivat hedelmäpuut ja marjapensaat, koristuspuut ja pensaat, avoimeen maahan istutettavat monivuotiset lehti- ja kukkakasvit.” Ilmoituksessa mainittiin, että seuran asiamies Raumalla oli apteekkari U. Kyrklund.⁵⁴ Puutarhuri Lindgren hoiti apteekkari Kyrklundin yrttitarhan lisäksi kaupungin istutuksia ja piti taimi- ja siemenkauppaa vuodesta 1884 lähtien. Hän mainosti lehdessä toukokuussa 1884 myyvänsä keittiökasvien ja kukkien siemeniä ja kukan taimia. Syyskuussa hänellä oli myytävänä monenlaisia viinimarjojen ja mansikan taimia. Hänellä oli vuokralla hyvämultainen puutarha Torniaisten talossa, jonka pihalle rakennettiin myös kasvihuone.⁵⁵

Kuva 12. Näkymä vanhaan Raumaa 1880-luvulta Blåsbackan mäeltä, missä olivat puistomaiset lääkekasvien viljelmät.

Kuva 13 . Viktor Westerholm maalasi vuonna 1878 maisemakuvaan Rauman kirkolle matalia puita ja pappilan ympäristöön isoja lehteviä latvuksia.

⁵³ Sanomia Turusta 06.07.1880 no 76 s.2

⁵⁴ Sanomia Turusta 6.07.1885 no 152 s.1

⁵⁵ Nurmi-Nielsen 1992. s5-6

Raumalla on ollut saatavilla hyötykasvien ja koristekasvien taimia myös Turun suunnalta. Kuppiaan taimisto mainosti tuotteitaan 30.09.1882 Rauman Lehdessä no 39: ” Puiden taimia lehmuksia, jalavia, saarnia, poppelia, vaahteria, pihlajia, tuomia, tammia, riippasaarnia. Koristuspensaita suuri valikoima, hinnan alennusta 25 % Crataegus sanguinea ja Berberis Vulgaris sekä erikokoisia kuusia. Kärhikasveja, omena-, päärynä-, kirsikka- ja luumupuuta. Metsä-omenapuita sekä ulkomaisesta että kotimaisesta siemenestä. Marjapensaita waaramia, viinimarjoja ja karvamarjoja, hyviä kestäviä lajeja. Vapaasti kasvavia ruusuja pieni hyvä valikoima. Remontant-ruusuja suuri varasto. Monivuotisia kukkakasveja hyvä valikoima, erittäin soma lajisto Phloksia ja Paeonia. Kukkalöökejä ja hyasintteja ansarikasveja ja aukeata maata varten. Tulppaneja, Crokuksia ja Narsisseja. Maamansikan taimia eri lajikkeita. Ruukkukasveja, joukossa palmuja ja saniaisia.”⁵⁶

Suomenkielisiä kotipuutarhureiden käyttöön tarkoitettuja oppaita julkaistiin 1860-luvulta lähtien. Suuret nälkävuodet 1860-luvun lopussa herättivät viranomaiset huomaamaan kasvimaiden merkityksen myös maaseutuväestön ruokataloudelle. Oman puutarhan viljelemisestä muodostui porvariston käynnistämän kansansivistystyön ydin.⁵⁷ Rauman kansankirjastosta oli lainattavissa useita kirjoja puutarhaviljelystä ja kasvimaiden tuotteiden valmistamisesta ruuaksi, esimerkiksi seuraavat kirjat:

- Käytöllinen maan hoitaja tahi oswiitta pellon, metsän ja karjaston hoitamiseen että niistä hyvä ja kestävä voitto saataisiin, J W Howing 1854
- Tietoja Suomen-maan puiden kasvattamisesta ja hoidosta niin myös niiden monenlaisesta hyödystä kaikille eritoten maalla asuville 1861
- Hedelmäpuiden ja marjapensaiden kasvattamisesta, T G Söderberg 1862
- Hyväntahtoisia neuvoja katovuosina, Gustava Schartau 1834

Kuva 14. Venäläinen topografikartta Raumasta vuodelta 1903 näyttää, että Raumalla oli useita puistoja. Nykyisen Vanhan Rauman tonttimaat on esitetty venäläisessä topografikartassa yhtenäisinä kortteleina. Kartassa on esitetty puistomerkinä 1 Rautatieaseman puutarha, 4 pappilan tai koulun puutarha. 6 Apteekkarin perustama puutarha Blåsbackan mäellä (nykyisin sairaalan mäki). 7 Kanalin rannan puisto, jossa oli vesikioski. 9 Vanhan kirkon raunioiden vieressä sijainnut Turun tullin puisto, joka istutettiin puita ja pensaita Catherine Westerlingin aloitteesta ensimmäisen kerran ehkä jo 1860-luvulla.

⁵⁶ Rauman Lehti no 39, 30.09.1882

⁵⁷ Ruoff 2005, s 119-120 ja Donner 2015, s 74-100

Kuva15. Raumanjoen vartta kirkon lähellä 1880-luvulla. Koivut istutettiin vuonna 1879 korvaamaan huonokuntoisia piilipuita eli sala-via.

Rauman lehdessä annettiin 1880 -luvulla useamman kerran ohjeita hedelmäpuiden istutukseen ja hoitoon. Hedelmäpuita suositeltiin tilattavaksi Satakunnan maanviljelysseuran välityksellä, mistä vähä-varaiset voivat saada niitä alennetulla hinnalla. Lehdissä kerrottiin, että puutaimistoja löytyy Turusta Kupittaaan puutaimisto, Lohjalla Solhem, Helsingissä Suomen puutarhayhdistys ja osakeyhtio R.G. Steniuksen puutaimisto. Kestäviä omenapuita, päärynöitä ja kirsikoita sekä luumuja ja kestäviä lajikkeita marjapensaista keuhataan olevan saatavilla.⁵⁸

Kun kaupungit vähitellen vaurastuivat, kasvoivat elintasoerot. Tämä johti vähitellen asutuksen erilaisten vyöhykkeiden kehitykseen.⁵⁹ Kaupungin pohjoisosien tonteilla asui mm vähä-varaisempia merimiehiä. He saivat lievennyksiä rakennusten kokoa ja aitojen korkeutta koskevista säännöistä vuoden 1880 Rakennusjärjestyksessä. Rakennusjärjestyksen mukaan pohjoiset tontit ”sopivat kaupungin vähimmän warallisille asujaimille huoneusten rakentamiseksi”. Niiden vierellä olivat Rauman joen varsi ja kirkko. Koska ympäristö toimi kaupunkilaisten virkistysalueena, rakennusjärjestys määräsi että ”kävelypaikkain varrella” asukkaiden oli pidettävä huolta rakennustensa ja aitojensa ”suuremmasta somuudesta”. Alueelle tehtiin käytäviä ja istutuksia⁶⁰.

Koulupuutarhoilla oli 1800 -luvun lopussa tavoitteena jakaa puutarhatietoutta koululaisten koteihin ravitsemuksen ja toimeentulon parantamiseksi. Raumalla alkoi kansakoulu vuonna 1872. Satakunnan maanviljelyseuran kiertävä puutarhuri herra I.H. Söderberg ilmoitti Rauman sanomissa 30.7.1887 antavansa kansakoulun opettajille maksutonta puutarhan hoidon opetusta teoriassa ja käytännössä 8,9, ja 10 elokuuta luonaan. Opetus sisälsi puutarhan hoitoa yleensä ”.. hedelmäpuiden siewistämistä eri vuoden aikoina, puiden istutusta sekä kyökikasvien kylvöä ja tarkoituksenmukaista hoitoa kasvamisaikana..”. Opettajaseminaarien puutarhoissa opetettiin tuleville opettajille puutarhanhoitoa käytännössä. Niissä myös esitettiin puutarhatuotteita koululaisten vanhemmille.

Rauman opettajaseminaari valmistui vuonna 1899. Puutarharakennuksessa oli kasvihuone. Kasvikokoelman kartuttaminen aloitettiin siemenlisäyksellä kaupunkilaisilta ja Vuojoen kartanon lahjoitusten avulla. Seminaarin johtajana oli edistyksellisestä puutarhaopetuksesta tunnettu K.O. Hynen. Seminaarimäen puutarhasuunnitelmassa yhdistyivät ajan tapaan muodikkaasti maisema- ja muotopuutarha. Keittiökasvitarha ja hedelmätarha toteutettiin ensimmäisinä.⁶¹ Seminaarin koulupuutarhassa koulun oppilaat harjoittelivat puutarhanhoitoa.

⁵⁸ Rauman lehti no 100, 5.09.1899 ja Rauman Lehti no 40, 9.4.1907

⁵⁹ Kärki 2014b, s 387

⁶⁰ Rauman rakennusjärjestys 1880 §15 s.10

⁶¹ Hentinen 2009

Kuva 16. Rauman joen varren kävelyaluetta näkyy Kirstin kohdalla 1880-luvulla otetussa valokuvassa. Molemmiin puolin jokea olivat tallatut polut ja joen yli lankkusilta.

Seminaarin johtajat pitivät tärkeänä, että oppilaat olisivat mahdollisimman paljon mukana käytännön puutarhatöissä. Johtaja Ahon mukaansa ”Moni on tunnustanut, että siellä seminaarin puutarhassa se aloite syntyi, josta sitten omassa puutarhassa kehittyi harrastus puutarhanhoidon alalla jotain toimeen saamaan.” Oppilaat rakensivat puutarhaan pengerryksiä, huvimajoja ja istuttivat sinne puita.⁶²

Rauman lehdessä annettiin ohjeita istutuksista 1910-luvulla

Istutusten sijoittamisesta ja asuntojen ympäristön kaunistamisesta annettiin seuraavaan tapaan ohjeita Rauman Lehdessä no 53 vuonna 1919: ”Minkälaisia kasveja istutamme - tämä riippuu mausta ja paikan sopivuudesta kasville sekä taloudellisista seikoista. Pieneläjä tahtoo pihaansa puita ja pensaita, mieluiten omenapuita ja marjapensaita, jos paikka vain on otollinen. Ikkunanäköpiiristä ei pidä orvokkeja unohtaa. Kuistien vieressä mitä hellästi vaalimme. Ne kesäiset iltahetkemme virkistävät. Asunnon ympäryys pidetään tavallisesti käytävänä 3-6 metrin leveydellä pihan koon mukaan. Kuitenkin jätetään lähin seinänvieri nurmikoksi, johon istutetaan kukkivia pensaita tai sijoitetaan kukkaryhmiä. Kysymykseen voivat yhtä hyvin tulla marjapensaat tai mansikat, jos seinus on eteläinen. Kuistista johdetaan mahdollisimman suoraan tarpeellisen leveä tie yleiselle tielle ja kaikille muille rakennuksille. Muuten on käytäviä tehtävä mahdollisimman vähän, sillä ne ovat usein kalliita laittaa. Keittiökasvimaalle tarjotaan aina aurinkoinen, mieluiten pohjoistuulista suojattu paikka, samoin hedelmäkasveille. Koristekasvit taas asetetaan lähinnä rakennusta.”⁶³

Kaupunkiasumisen perustarpeissa tapahtui suuri muutos 1900-luvun alkupuolella. Rauman kaupunki kasvoi, teollisuus ja seminaari toivat uusia ja uudenlaisia asukkaita kaupunkiin. Kotitarveviljely loppui varakkailta porvareilta, kun liikenneolot paranivat ja maalaiset pääsivät kaupunkiin helpommin myymään tuotteitaan. Vähävaraisempi väki sen sijaan edelleen viljeli kotitarpeeksi sen, minkä voi. Tämä kotitarveviljely ja eläinten pito oli tärkeää sodan aikana ja vielä 1950-luvulla.⁶⁴ Muutamista Vanhan Rauman pihoista on otettu valokuvia vuosina 1950-

⁶² Liikanen 1947, s 43.

⁶³ Rauman Lehti no 53 s.4, 13.05.1919

⁶⁴ Kärki 2014, s 432 ja Lähteenoja 1939, s 274-275

51. Niissä on kotitarveviljelyllä vahva sija. Rauman museon vuosina 1983-85 keräämässä haastatteluaineistossa on paljon muistitietoa kotieläinten pidosta, joka on loppunut 1960 - lukuun mennessä. Silloin kävivät kaikki eläinsuojat ja monet makasiinit tarpeettomiksi. Osa niistä muutettiin asunnoiksi tai asumista palveleviksi aputiloiksi.

Hyötypuutarha ja ruuan viljely olivat tärkeitä pihapuutarha harrastuksessa vielä 1950 - luvulla, kun oli taloudellisesti niukka aika. Kulutustutkijoiden Minna Lammin ja Päivi Timosen mukaan pihalla viihtyminen ja harrastaminen alkavat korostua 1970 -luvulla. Tarvittiin uusia paikkoja lepoa ja perheen kanssa oleskelua varten. Kun ennen mentiin pihapenkille tai puun varjoon levähtämään, nyt mentiin pihalle ottamaan aurinkoa tai oleskelemaan. Hyötypuutarhasta kehitettiin huvipuutarha. Monelle pihalle jäivät marjapensaat, omenapuut ja raparperi kertomaan varhaisemmasta vaiheesta. Uutta puutarhanhoitoa tulivat edustamaan nurmikon leikkuu ja esteettinen nautinto. Oli mukavaa lisätä puutarhan kasveja sisustuselementtejä ja rakenteita. Puutarha oli monelle myös itseilmaisun ja henkilökohtaisen paikka suhteen vuoksi tärkeä. Puutarhojen historian tutkija Juulia Donner on todennut että pihan rakentaminen antaa mahdollisuuden sekä ilmaista itseään, että vastata kulttuurisiin odotuksiin. Omasta puutarhasta voitiin kehittää unelmapuutarha. Monille on tärkeää tehdä piha ihan itse omien ajatusten mukaan. Suomalaista 1940-1970 -lukujen pihakulttuuria tutkinut Anna Tuominen toteaa, että kun pihasta tuli kuin osa kotia, sitä laittamalla luotiin omia arkipäivän tilallisia kehyksiä. Piha on toiminnallisena tilana muuttuva ja se määrittyy myös asukkaiden iän ja elämänvaiheet mukaan.⁶⁵

1900-luvun lopulla hyötypuutarha kehittyi huvipuutarhaksi ja pihojen rakentamistapa muuttuu

1970 -luvulla Vanha Rauma oli huonosti arvostettu ja sieltä puuttui asumismukavuuksia kuten vesi ja viemäri. Sitä pidettiin asuinpaikkana toisaalta 'rumana, kamalana ja kylmänä' ja toisaalta 'kodikkaana ja puutarhoineen idyllisenä'. Kun suojelukaava tuli voimaan ja yhä useampi talo saneerattiin, aluetta alettiin arvostaa.⁶⁶ Vanhan Rauman osa-alueet luokiteltiin suojelukaavaa laadittaessa 1970 -luvun lopussa viiteen osaan. Kauppa- ja Kuninkaankatujen länsipää ja torin seutu muodostavat Vanhan Rauman julkisen ja liike-elämän keskuksen. Itäosassa sijaitsevat suurimmat kauppiaiden rakennukset ja tontit. Pieneläjiä kortteleita oli Naulamäellä ja Kiviniemenkulmalla. Raumanjoen pohjoispuolisessa korttelissa oli säilynyt keskiaikainen pitkä kapea tonttimuoto.⁶⁷

Rauman museo kuvasi pihoja systemaattisesti 1970 -luvulla. Silloin pihoiden näkyvät materiaalit kuten paikalla valettuja betonipintoja seinustoilla ja poluilla sekä betonilaatoituksia polkujen ja ajopintojen vahvistuksina. Pihapinnoilla näkyi joitakin nurmikoita niittyjen ja pihaketojen ohella. Seinustoilla näkyi yhä monilajisia istutuksia. Puutarhoissa on oleskelupaikkoja, nurmikoita ja myös hedelmäpuita, marjapensaita ja hyötyviljelyksiä. Liiketilöiden pihoja alettiin laatoittaa ja asfaltoida.

⁶⁵ Julia Donner 2005, 53 ja Anna Tuominen 2008, s 249-300

⁶⁶ Mäenpää 2007, s 47-57

⁶⁷ Nurmi-Nielsen, Koivula 1982, s.25

Kuva 17. Rand-Uatin portista näkyy puutarhaan ehkä 1970-luvulla. Seinustalla on syreeni, kivien lomassa kivikkoistutus ja nurmikolla kanttaukset. Sivurakennuksen pariovelle ei enää johda käytävää, vaan pihalla on nurmikkopinta.

Kuva 18. Wähä-Taarin pihalla oli vuonna 1975 laaja paljas tanner. Istutusalue on rajattu suoja-aidalla ja polun pinta vaikuttaa betonilta. Kuvaaja Anna Nurmi

1900 -luvun lopussa piharakentamiseen alettiin käyttää yhä enemmän konevoimaa ja vaihtaa maamassoja. Pihoille tuotiin autokuormallisia kivituhkaa pinnoitteeksi. Oleskelupaikoille alettiin rakentaa nurmikosta erotettua pintaa ensin betonilaatoituksilla, sitten betonikiveyksillä ja maanvaraisilla laualattioilla. Pihan pinnoissa korostuivat oleskelun uudet muodot, aurin-gonotto, ulkona syöminen ja grillaaminen sekä puutarhasta aistein nauttiminen. Pihoilla tehtiin käytännöllisiä ajopintoja uusin materiaalein, mutta toisaalta myös säilytettiin paljon vakiintuneita kasvullisia pintoja ja vanhaa kasvillisuutta. Kasvillisuudessa kunnioitettiin perinteisiä lajeja, helppohoitoisuutta ja luonnonmukaisuutta. Vanhan Rauman vuonna 1980 valmistunut asemakaava kehotti suosimaan pihapuina kotimaisia lehtipuita ja perinteistä kasvillisuutta. Korjausrakentamisen ohjeet neuvoivat jättämään seinän ja istutuksen väliin vähän tilaa, jotta seinä kuivuu. Tämä oli vanha hyvä ohje, joka usein unohtui.

Ulkotilojen sohvakalustojen ja ruokailuryhmien polyrottinkiset kalusteet ja niitä varten rakennetut korotetut laualattiaiset terassit ja katokset tulivat Suomessa markkinoille ja mainoskuviin 2000 -luvulla. Graniittiset kiveykset tulivat muotiin, kun edullisia kiinalaisia noppakiviä tuli markkinoille. Vanhojen istutusten, pihapuutarhan ja puutarhamaan arvostus on kyseenalainen. Pihoilta voidaan viedä pois vanha arvokas maaperä ja korvata se murskeilla ja kasvualustaseoksilla, joista puuttuu vakiintunut monimuotoinen maaelämä. Piharakentamisen tapaa voi katsoa 2000 -luvulla edustavan korotetut laualattiat, betoni- tai noppakivillä päällystetyt polut ja tasanteet. Istutukset vähenevät ja niissä käytetään yhä epäekologisia katteita ja geotekstiilejä, joiden kuvitellaan helpottavan hoitotyötä. Toisaalta vastakkaisena ilmiönä on noussut luonnonkiertokulkua ja luonnollisia prosesseja hyödyntävä biologinen tai ekologinen puutarhanhoito ja viljely. Se vastaa varsin hyvin vanhaa perinteistä viljely- ja hoitotapaa.

Pihojen piirteitä 1800- ja 1900 -lukujen taitteessa

Rauman taloudellinen kukoistusvaihe ajoittui 1890 -luvulle. Silloin käynnistyi uusi korjausvaihe, jossa näkyi valtameripurjehduksen tuoma taloudellinen kasvu. Kaksi kolmasosaa asuinrakennuksista sai uuden koristeellisen uusrenessanssihenken ulkuvuorauksen.⁶⁸ Vanhoja rakennuksia nostettiin uusille harkkokivisille kivijaloille. Vesikatto uusittiin kokonaan ja ullakolle avattiin rakennusjärjestyksessä määrätyt ikkunat. Rakennusten ulkuvuorauksia ja ajoportteja uusittiin ja koristeltiin nikkarityyliin. Keskuskatujen rakennuksiin tehtiin puotihuoneita ja avattiin näyteikkunoita.⁶⁹

Tämän ajan piirteet ja kasvillisuuden tyypit pihoilla ovat erityisen kiinnostavia, sillä tämän aikakauden piirteet julkisivujen arkkitehtuurissa ovat tunnusomaisia Vanhalle Raumalle. Tältä ajalta on valokuva vain muutamista pihosta ja yhdestä pihasta kolme kuvaa. Niistä voidaan tulkita pihatilan jäsenystä, pihojen pinnoitteita ja pintakasvillisuuden tyyppejä, pihojen kasvustoja kuten hyötykasvien istutuksia ja viljelmiä, koristekasvien istutuksia seinustoilla ja erilisinä koristeistutuksina sekä pihapuita. Rauman rakennusjärjestys vuodelta 1880 antaa kaksi pihaa koskevaa ohjetta. Toinen on hulevesien johtamisesta ja toinen puutarhan aitaamisesta.

Tältä ajalta alkaa olla tonttien nykyisillä omistajilla olla perimätietoja pihoilla nykyisin kasvien yksittäisten kasvien istutuksesta ja kasvilajikkeiden tuonnista. Esimerkiksi Iso-Taarin pihalla yhä tallella ja kasvatuksessa aromikas punaviinimarjalajike, jonka talon 1890-luvulla omistanut merenkulkija toi itse Saksasta. Eräällä toisella pihalla on yhä kasvatuksessa viisi erilaista karviaismarjalajiketta. Erilaiset karviaismarjalajikkeet olivat 1800-luvun lopulla hyvin suosittuja ja niitä oli kymmeniä. Niistä käytettiin ohjeissa ja myynti-ilmoituksissa silloin nimikkeitä tikkelperipensaat tai karvamarjat.

Tässä tutkimuksessa on pihojen keskeisiksi piirteiksi valittu pihatilan jäsenys, kasvustot, pihan pinnoitteet ja pintakasvillisuuden tyypit sekä erityiset aiheet. Niitä tarkastellaan seuraavaksi raumalaisten vuosisadan vaihteen valokuvien avulla.

Pihoilla oli eriluonteisia osia

Rääpin pihasta otettiin vuonna 1905 kolme valokuvaa eri kohdista pihaa. Ne osoittavat, että pihalla oli eriluonteisia osia. Yhdessä kuvassa näkyy täysin kivetty talouspiha talousrakennusten ympäröimänä. Toisessa on pitkä keskeinen asuinpiha, jota rajaa asuinrakennuksen julkisivu. Sen edessä on erilaisia istutuksia ja kulmauksissa pari hedelmäpuuta. Kolmannessa näkyy kadun varrella sijainneen päärakennuksen pihajulkisivu. Sen edessä on yhtenäinen kukkaistutus ja pitkä penkki istumista varten sekä koko seinän peittävä yksivuotinen köynnöskasvi. Se vaikuttaa ruusupavulta ja se kasvaa myös ikkunan edessä. Istutus on suojattu hyvin matalalla tummalla metalliaidalla. Penkin eteen on asetettu maahan muutamia lankkuja. Luultavasti paikalla on toisinaan vähän seisovaa vettä. Sorakäytävät johtavat sisäänkäynnille. Tallaamattomalle kohdalle on kasvanut pihakettoa. Seinustalla on tikapuiden edessä ja kuistin nurkalla pieni ruohottunut kohta.

⁶⁸ Nurmi-Nielsen 1982, s 15

⁶⁹ Kärki 2014c, s 408-409

Kuva 19. Rääpin asuinpihassa kadun varren asuinrakennuksen ja sivusiiven pihajulkisivut ja seinusta vuonna 1905. Seinustalla on köynnös, istutuksia, suoja-aita ja penkki.

Kuva 20 . Rääpi asuinpihalla on monilajinen ja –kerroksinen istutus. Kukkivien kasvien takana on, joka kasvaa myös ikkunan eteen. Istutuksen edessä pihapinnassa näyttäisi olevan painanne, joka johtaa pihan sadevettä toisaalta istutusten juurille ja toisaalta pois seinustalta. Oven edessä on lankkuja, joilla ajoittainen lätkäkö ylitettiin. Nurkkauksessa on kaksi hedelmäpuuta, jotka vaikuttavat omena- ja päärynäpuulta. Istutusta suojaa vaakasäleitä. Tikapuiden takana on räystäälle ulottuva korkea pensas, ehkä syreeni. Portin takana talouspihan puolella erottuu toinen omenapuu. Pihattanner vaikuttaa hiekkapintaiselta. Pihakettoa kasvaa oikealla. Sen reunan linja vaikuttaa selkeältä kaarelta, mutta reuna ei näytä kantatulta. Oikealla näkyy vinssikaivo.

Kuva 21. Rääpin talousrakennusten edusta on vuonna 1905 kauttaaltaan mukulakivillä kivetty. Kiveyksessä erottaa kuviointia veden juoksua ohjaavista jiireistä.

Pihaviljely

Pihoilla oli kasvimaita ja pieniä viljelyksiä seinustoilla. Niiden tuotto saattoi olla monissa talouksissa olla tärkeä osa kotitalouden omavaraisuudessa. Muutamilla pihoilla näkyy säleaidalla aidattuja kasvimaita, joilla kasvoi omenapuita. Joillakin pienillä pihoilla oli hedelmäpuu ja marjapensaita aidan vierellä tai seinustalla, missä ne eivät olleet tiellä. Vuosisadan vaihteesta ei ole valokuvia kasvimaista, mutta niitä näkyy 1930- ja 1950-luvun valokuvissa.

Kuva 22 . Kirstin pihalla omenapuun alla oli jämpästi muotoiltu kohopenkki vuonna 1937. Kylvetyt kasvit näyttävät kuvaushetkellä jo itäneen. Kuva Berndt Aminoff.

Kuva 23. Perunamaa ulottui asuinpihalla Kärkälän sivurakennuksen seinustalle asti 1950-luvulla. Pihalla oli myös isohapuu.

Kuva 24 . Esi-Buandin pihalla oli hedelmä ja marjatarha 1930-luvulla. Sisäänkäynnille johtaa sorapintainen polku. Sen reuna ei ole selvä vaan pihaniitty on levinnyt sorapinnalle. Käytävän vieressä kukkii selvässä rivissä matalia kasveja, ehkä harjaneilikoita, ja viinimarjapensaat ovat käytävän suuntaisesti rivissä. Omenapuu on yksirunkoinen, korkealle rungolle ja neljälle pääoksalle leikattu ja oksat kaartuvat pihakäytävän yli. Kuva Berndt Aminoff 1937-38.

Kuva 25. Tolwane puutarhan viljelyksiä kesällä 1941, kun taloa puretaan taustalla. Omenapuun alla viljellään herneitä, papuja tai muuta matalaa tukeaa tarvitsevaa kasvia. Tuenta on tehty vinoon asetetuista kepeistä. Oikealla näkyy korkea syreenipensas. Tallattu polku kulkee puutarhassa ja viljelys on kohopenkissä. Marjapensaita oli omenapuun lähellä.

Kuva 26. Simulan puutarha oli kaupungin laajin. Omenapuiden ja syreenien katveessa oli huvimaja, jossa oli tuolit, pöytäliina pöydällä ja pitsiverhot. Omenapuiden alla oli myös ulkopöytä ja penkki. Maata peitti puolikorkea monilajinen puolivarjainen niitty. Kuva 1900 -luvun alusta, Norberg.

Seinustojen istutukset

Seinustoilla näkyy erilaisia istutuksia. Rääpin asuinrakennusten seinustoilla näkyy vuonna 1905 otetuissa kuvissa monilajiset ja vaihtelevat istutukset. Luwilan pihasta 1900 -luvun alussa otetussa kuvassa näkyy asuinrakennuksen kuistin edessä pitkä koristeistutus, joka sisältää ruusuja, keväällä kukkivan perennarivin ja kartioksi muotoillun kesäkukkaympyrän.

Kuva 26. Luwilan Etelään suuntautuneella seinustalla lasikuistin edessä on kerroksellinen istutus, joka on reunustettu valkeiksi kalkituilla kivillä. Taustalla on pensasruusuja, ehkä juhannus- tai valamonruusu, edessä on aikaisin keväällä kukkivaa matalaa reunuskasvia. Ikkunan edessä näkyy mustalla mullalla korotetuksi kartioksi muotoiltu pyöreä istutusalue, jonka keskellä syvennyksessä näkyy jo lehtiä. Istutuksien edessä erottuu pihaketoon tallattu polku. Kivijalan vierellä näyttäisi olevan sorapinta, joka kallistuu sokkelista pois-päin. Sadevedet on kerätty rännistä puutyynyriin. Luwilan lasikuisti on rakennettu vuonna 1893.

Kuva 27. Gardberg kuvasti vuonna 1950 Naulamäältä rakennuksia ja pihan. Oven pielessä näyttäisi olevan monilajinen istutus ja seinustalla pieni hyötykasvien viljelmä. Pihapuuna oli omenapuu. Pihan pintana on niittyä ja tallattua pihakettoa.

Pihojen pinnat ja hulevesien ohjaus

Valokuvissa erottuu neljä erilaista pihapintaa: mukulakiveys, pihaketo, pihaniitty ja viljelty kasvimaat. Mukulakivipintaa on talouspihoilla, missä ajettiin, varastoititiin tavaraa tai karja olisi sotkenut pinnan. Mukulakivipinnat peittyvät nopeasti leviävään kasvillisuuteen ja hiekoitushiekkaan, jos pintaa ei käytetty ja harjattu puhtaaksi säännöllisesti. Keskeisillä avoimilla hiekkapohjaisilla asuinpihoilla oli aurinkoisia kuivia pihaketoja, jotka kuuluivat pihapolulla avoimeksi tantereeksi. Seinustojen lähellä oli rehevämpiä monilajisia ruohikoita ja monilajisia pihaniittyjä, joihin luultavasti kylväytyi tai tarkoituksella kylvettiin tai tuotiin luonnonkukkia. Samanlainen rehevämpi ja varjoisampi kasvupaikka muodostui pihapuun ja isojen pensaiden alle. Niille levisi varsinkin siemenistä leviäviä kukkapenkkeihin istutettuja luonnonkukkia ja maataisperennoja. Viljelty ja istutettu pintamaa oli kukkapenkeissä ja kasvimaissa.

Hulevedet aiheuttivat vakavia ongelmia matalille perustuksille ja naapurien rakennuksille. Myöskään lantaloista johtuva likavesi ei saanut rasittaa naapurua. Rakennusjärjestyksessä säädettiin sade- ja likavesien johtamisesta sopivilla juoksukanavilla katuränneihin. Tontin omistajan tuli perustaa tontilleen oja tai noro, ja pitää se kunnossa.⁷⁰ Ajoportin kohta ja porttikäytävä tuli päällystää 'kupulla kivin'.⁷¹ Tontin omistajan tuli vanhan säännön mukaan pitää kunnossa myös katuojia tonttinsa kohdalla. Mukulakivillä vahvistettu painanne ei näy missään valokuvassa, mutta maastossa on muutamalla pihalla säilynyt sellainen. Mukulakivipinnan profiili ja vettä johtava jiiri näkyy Rääpin pihalla vuonna 1905 otetussa valokuvassa.

Kuva 28. Ajopinta on mukulakivetty, vasemmalla näkyy kuivaa pihaketoa ja oikealla sadevettä keräävässä jiirissä näkyy tummempana tuoretta niittyä.

Kuva 29. Kruukun pihaketo on laaja valokuvassa, joka on luultavasti otettu 1800-luvun lopussa. Portilta johtaa sisäänkäyntineille suorat tallatut käytävät. Seinustalla on pitkä pukkijalkainen penkki ja sadevesitynnynri ja istutuksia, ehkä isännän tupakat tai koristeistutus. Sisäänkäyntien lähellä keskellä aukeaa pihaa on koristeistutus eli kukkarundelli. Toisen kuistin vieressä näkyy matalan pihapuun oksa.

⁷⁰ Rauman rakennusjärjestys vuodelta 1880 §29 s. 15 ja §62 s. 31

⁷¹ Rauman rakennusjärjestys vuodelta 1880 §21, 22 ja 23 s.12-13

Koristeistutukset

Kesäkukin tehdyt istutukset olivat varakkaan väen suosiossa 1800 -luvun lopussa. Niitä näkyy kolmessa valokuvassa vuosisadan vaihteesta. Nauhamainen ja pyöreä kukkaryhmä, rundelli, näkyy Triviaalikoulun päädyssä. Keskellä Kruukun pihaa oli komea pyöreä kesäkukkarundelli ja Luwilan seinustalla oli pieni rundelli muiden seinustan istutusten joukossa.

Pyöreiden koristeistutusten tarkoitus oli alun perin esitellä kasviharvinaisuuksia, kesäkukkia joita kasvatettiin vuosittain siemenestä. Lajeja vaihdeltiin ja uusia kokeiltiin. Raumalaisia rundelleja ympäröitiin epäsäännöllisillä kivenmurikoilla. Niitä näkyy jo vanhimmassa valokuvassa rondellista, joka on Kruukun pihasta 1800 -luvun lopussa. Kun koristeistutukset 1900 -luvun alussa yleistyivät ja tulivat koko kansan huviksi, rundelli kehittyi kukkapenkiksi, jossa saattoi olla rinnakkain perennoja, kesäkukkia, hyötykasveja ja sisäkasviruokku.

Kuva 30. Valokuva on Triviaalikoululta 1900 -luvun alusta. Kolme puuta ovat nuoria leikattuja vaahteroita. Koristeistutuksena on kesäkukista polveilevana kukkanauhana sekä kesäkukkien rundelli nurmella. Nauhamaisen istutuksen suojana on metallilanka ja rundellin suojana kaaret. Istutuskuvion keskellä on korkein, sisällä talvetettava ruukkukasvi. Se näkyy vaahteran rungon takana. Kukkaringin kasvilajeja ei voi tunnistaa kuvan perusteella.

Kuva 31. Kruukun pihan rundellin keskellä on rungollinen ruukussa talvetettu kasvi, ehkä ruusu tai krysanteemi. Sitä ympäröi kehä korkeita kesäkukkia, jotka saattavat olla dahlioita eli joriineja ja tupakkaa. Ne on tuettu vaalein kepein, jotka antavat ryhmälle ryhtiä. Toisena kehänä on puolimatalia ja ulompana matalia kesäkukkia. Ne saattoivat olla esimerkiksi harjaneilikoita, orvokkeja, ahkeraliisoja, reunuspietaryrttiä, reunuspäivänkakkaraa tai kaunokaisia. Reunuksena on tässä kiviä, jotka pilkistävät lehtien välistä. Näyttävää kukkaryhmää on korostettu paljaan hiekan kehällä, joka saattaa olla tuhkalla valkaistu.

Kuva 32. Nuorempi tulkinta kivillä reunustetusta rundellista, kukkaringistä on kuvattu Katula / Wähä Knuutla sisäpiha vuonna 1941. Sen reunuksena on epäsäännöllisen muotoisia kiviä, jotka on aseteltu vähän upotettuina matalasti kantattuun kaivantoon. Kasveista voi tunnistaa lupiinin.

Rundelleja istutettiin pieniinkin pihoihin. Aiheesta kehittyi vähitellen suosittu ja monimuotoinen. Jossain vaiheessa keskuskasviksi saatettiin istuttaa pensas, kuten syreeni, joka sitten saattoi vuosien kuluessa valloittaa koko rundellin. Ehkä myös syreenien istutuksia tehtiin hiekkakivilaatoin rajattuun kohopenkkiin.

Rauman rakennusjärjestys vuodelta 1880 antoi aitojen korkeudesta tarkat määräykset. Katua vasten tuli olla tiivis, vähintään kahdeksan jalan korkuinen aita. Tontin sisällä puutarhaosaa rajaava aita sai olla korkeintaan neljä jalkaa korkea ja sen tuli olla 'reikäinen'.⁷² Puutarhan aidat olivat usein pystysäleaitoja, pisteaitoja, joiden säleiden välistä ei karja pystynyt haukkaamaan aidan takaa vihreää

Kuvat 33-35. Muutamissa valokuvissa näkyy seinustoilla ja sisäänkäyntien vierillä pensaita ja köynnöskasveja, mutta niistä ei voi erottaa onko ne istutettu huvin vai hyödyn vuoksi. Puutarha aidattiin korkealla säleaidalla pihan puolella. Korkea aita suojasi kasvillisuutta pihalla vapaana liikkuvilta kanoilta ja karjalta. Seinustalle on asetettu pitkä penkki ja sen takana kukkii köynnös.

⁷² Rauman rakennusjärjestys vuodelta 1880 §21, 22ja23 s.12-13

Pihapuut

Isoja pihapuita oli vain muutamilla tonteilla. Vuosisadan vaihteessa otetuissa valokuvissa näkyy isokasvuinen puu neljän pihan valokuvissa: Mäkelä, Rautla, Tolwane ja Ruutu. Katunäkymien valokuvissa toistuvat muutamien puiden latvukset. Mäkelän pihassa kasvoi 1900-luvun taitteessa symmetrisesti kahden kuistin välissä kolme nuorta koivua ja syreenipensaita. Kun torin laajennuksen tieltä pistettiin rakennuksia, jätettiin tontin pihapuut muutamiksi vuosiksi torille. Hedelmäpuut olivat yleisimpiä pihapuita. Palovakuutuskirjojen mukaan niitä oli jo 1800-luvun puolivälissä varsin monella tontilla.

Kuva35 . 1930 -luvun lopulla kuvattiin Katula / Wähä Knuutla sisäpiha, jolla oli nuoria, ehkä noin 15-vuotiaita puita: kuusi tai pihta, vaahtera ja kaksi koivua. Tämä on ainoa havupuu, joka näkyy vanhoissa pihojen kuvissa.

Kuva 36. Mäkelän sisäpiha on kuvattu 1900 -luvun taitteessa. Koivujen edessä auringossa on pitkä pikkujalkainen lankkupenkki, jolla perheväkeä istuu. Penkin takana erottuu kuvassa kasvillisuutta, joka voi pensaita, viljely- tai koristekasveja tai niittyä. Kukkaruukku oli tuotu ulos ja nostettu pienelle jalustalle. Pihaniityllä näyttäisi kukkivan päivänkakkaroita ja siankärsämöä sekä aika pitkää heinää.

Pihainvetoinnin tulokset

Vanhan Rauman piha inventoitiin kesällä 2017. Lähes kaikilla pihoilla käytiin kaksi kertaa. Toukokuussa ei päästy 11 pihalle, mutta niistä yhdeksään päästiin kesäkuussa. Kahdelle pihalle ei päästy lainkaan, mutta toisesta saatiin aidan yli valokuvia, joiden perusteella voitiin inventoida osa pihasta.

Jokaisesta pihasta laadittiin inventointikartta ja selostus, jossa on kirjattu pihan käyttötapa, selostettu nykytilaa ja arvioitu pihan piirteiden ajallista kerrostuneisuutta. Inventointikartat ja selostukset ovat Rauman asemakaavaosastolla.

Pihoilta inventoitiin käyttö sekä laatu- ja luonnetekijöitä

Pihojen inventoinnissa käytettiin raumalaisten vanhojen pihojen nykytilan kuvaamiseksi laadittua lista tarkasteltavista asioista. Taustalla ovat kysymykset, minkälaisia Vanhan Rauman pihaat ovat nyt, mitä niillä näkyy historiasta ja onko niillä vielä vastaavia piirteitä kuin vanhoissa valokuvissa. Listan avulla pihoista inventoitiin pääkäyttömuoto, laatutekijöitä sekä luonnetekijöitä. Lisäksi inventoitiin pihojen kasvilajisto.

Pihan laatutekijöitä ovat pihan erilaiset ajo- ja kulkureitit ja niiden pinnoitteet, pihan jakautuminen erilaisen käytön alueisiin ja pintoihin sekä erilainen kasvillisuus. Pihan erilaiset pinnat merkittiin karttaan ja eriteltiin kasvullisiin eli kasvipeitteisiin ja koviin pintoihin. Erilaiset kasvulliset pinnat voidaan ryhmitellä luokkiin: keto, nurmikko, niitty, monilajiset perinnekasveja ja luonnonkukkia sisältävät kukkaniityt, perennapenkit ja kasvimaat, jota viljellään aktiivisesti. Kovia pintoja on rakennettu betonilaatoilla, betonikiveyksillä, kivituhkalla, murskeilla ja asfaltilla sekä viime aikoina graniittisin noppakivin ja lausalattioin. Joillakin pihapoluilla oli pintana vanhakantainen kulunut tanner, hiekkakivi- tai betonilaatoituksia tai kiveyksiä. Kasvillisuudesta ja istutuksista inventoitiin pihapuut, hedelmäpuut, marja- ja koristepensaat ja pensasaidanteet sekä seinustojen istutukset. Osa näistä laadullisista tekijöistä on samalla piirteitä, joilla on pitkä historia.

Pihan luonnetta määrittävät pihan tilavaikutelma, pihatilan jakautuminen erillisiin osiin ja pihan paljaus tai kasvillisuuden monimuotoisuus. Pihatila voi olla selkeä tai se voi jakautua erillisiin osiin rakennusten ja aitojen väleihin, tai se voi olla jaettu kasvillisuudella osiin ja erillisiin tiloihin. Pihapuutarhan luonne muodostuu siitä, kuinka kasveja on käytetty tai pihatilaa korostettu. Pihatilan käsittely puiden ja pensaiden yhdistelmillä ja sekä erilasten perennaryhmien, kesäkukkien, nurmikon ja niittyjen avulla on parhaimmillaan puutarhataidetta. Raumalla pihatilojen ja pihapuutarhojen luonteessa heijastuu puutarhan perustamisen aika ja kehityskaari.

Pihat jakautuvat käytön mukaan asuttuihin ja julkisiin pihoihin

Kun vastataan kysymykseen, minkälaisia Vanhan Rauman pihaat ovat nykyisin, on ensiksi sanottava, että Vanhassa Raumassa on hyvin erilaisia pihoja ja muutamilla tonteilla on hyvin eriluonteisia osia. Osa tonteista on jaettu erillisiksi pihatiloiksi joko aidalla tai istutuksin. Yksi

osa voi näyttää liiketilan pysäköintialueelta ja toinen yksityiseltä asuinpihalta tai puutarhalta. Jos näiden osien luonne poikkeaa toisistaan vahvasti, ne on luokiteltu ja paikoin myös inventoitu erillisinä osina. Muutamalla tontilla on yhteinen pihatila, joka näyttää yhdeltä yhtenäiseltä pysäköintialueelta eikä rajaa voi maatoissa havaita. Sen vuoksi ne ovat saaneet yhteisen inventointinumeron, mutta luokittelussa kumpikin on pysäköintipiha. Näiden syiden vuoksi tässä inventoinnissa ja luokittelussa on pihoja muutama enemmän kuin Vanhassa Raumas- sa on kiinteistörekisterissä tontteja. Pihoja on tässä inventoinnissa 245 eri numerolla ja ne on luokituksessa jaettu 251 pihaan. Kahdelle pihalle ei päästy inventointia tekemään.

Vanhan Rauman pihoja on vaikea luokitella tarkasti ja yksiselitteisesti. Tässä pihainventoinnin yhteenvedossa pihat on jaettu kahteen pääluokkaan, jotka ovat 'Asutut pihat' ja 'Julkiset pihat'. Niiden erona tässä luokituksessa on se, että julkisista pihoista puuttuvat asumiseen liittyvät pihatoiminnot kuten leikki- ja lepopaikat, ruokailuryhmät ja puutarhan laittamisen ilot. Julkiset pihat ovat museoiden, seurakuntien ja liiketilojen pihoja. Liiketilojen pihat ovat lähes kaikki pysäköinti- tai ulkotarjoilualueita, mutta muutama liittyy myös puutarha. Nämä liiketilojen pysäköintipihoista selvästi erilliset pihapuutarhat vaikuttavat yksityisiltä asutuilta puutarhoilta, joten ne on tässä yhteydessä luokiteltu asutuiksi pihoiksi.

Pihoja tai pihanosia on luokiteltu yhteensä 251. Niistä on luokiteltu asutuiksi pihoiksi 198 ja julkisiksi pihoiksi 53. Niistä on jollain tavalla julkisten rakennusten pihoja 11, pysäköintipihoja 36 ja ulkotarjoilualueita 6. Asuttuja pihoja on niin monenlaisia, että ne on jaettu ensi- kahteen luokkaan: yhden perheen asuinpihat ja monen perheen asuinpihat. Sen lisäksi ne on jaettu ulkonäön perusteella vielä alaluokkiin. Pysäköintipihat on jaettu pintojen laadun perusteella kahteen alaluokkaan. Käytön ja luonteen mukaisen ryhmittelyn lisäksi on vielä arvioitu pihojen säilyneisyyttä.

Asutut pihat

Asuinpihoja on Vanhassa Raumassa lähes 200. Niistä vaikuttaa olevan yhden perheen käytössä yksityispihoina 165 ja useamman perheen käytössä 33. Yhden perheen asuinpihoja on seitsemän luonteeltaan erilaista ryhmää. Niiden luonnetta määrittävät puuston ja istutusten määrä sekä puutarhan suhde pihakokonaisuuteen.

Yhden perheen asuinpihat jakautuvat luonteensa perusteella seitsemään ryhmään

1. Pienet asuinpihat
2. Paljaat asuinpihat
3. Asuin- ja puutarhapihat
4. Puutarhapihat
5. Maisemapuutarhapihat
6. Metsäpuutarhapihat
7. Piha kokonaistaideteoksena

Pienillä asuinpihoilla pieni koko ja tiivis rajaus aitojen ja rakennusten väliin määrittää vahvasti pihan luonnetta. Niillä on vain asumiseen liittyviä toimintoja, eikä juuri lainkaan istutuksia. Pieniä asuinpihoja on 58, mikä on määrällisesti paljon ja muodostaa runsaan neljänneksen asuinpihoista.

Kuvat 38 ja 39. Toisella paljaalla asuinpihalla on säilytetty eri aikoina tehtyjä kiveyspintoja, vesikouruja ja seinustojen vanhaa kasvillisuutta. Toinen paljas asuinpiha on rakennettu 2000 -luvulla noppakivipintaiseksi. Siinä on säilytetty pihapuu ja korotettu graniittipaasilla istutusaltaat.

Paljailla asuinpihoilla ei ole juuri lainkaan istutuksia ja pihatila rajautuu vain rakennuksiin ja aitoihin. Niillä saattaa olla yksi pihapuu, mutta silti pihatilaa määrittävät pääasiassa pihan pinnat. Paljaita pihoja on 18 eli noin kymmenesosa asuinpihoista.

Asuin- ja puutarhapihalla erottuvat selkeästi toisistaan asuintoimintoihin käytetty pihan osa ja puutarhaosa. Se on yleensä vanhaan tapaan aidan vieressä pitkänä kapeana kaistana tai pienenä nurkkauksena. Asuin- ja puutarhapihoja on 57, mikä on määrällisesti suuri ryhmä eli runsas neljännes.

Puutarhapihoilla on paljon istutuksia ja asumisen toiminnot on sovitettu osaksi puutarhaa. Usein autopaikka on sovitettu porttikongiin vahvistetulle kasvilliselle pinnalle. Puutarhapihoilla on usein vielä selvästi nähtävissä vanha hyötypuutarha ja kehityskaari huvipuutarhaksi sekä vehreäksi yksilölliseksi oleskelutilaksi. Puutarhapihoja on kymmenen, niistä kolme on pinta-alaltaan varsin laajoja ja seitsemän pinta-alaltaan pieniä.

Maisemapuutarhapihoilla on kasvillisuudella, puilla ja pensailta luotu eriluonteisten tilojen, aiheiden ja paikkojen sarja. Asuintoiminnot on sovitettu osaksi tilallisesti monimuotoisen pihapuutarhan kokonaisuutta. Maisemapuutarhoja on vähän, vain viisi eli 2,5 % pihoista.

Metsäpuutarhapihoilla on paljon puustoa tai isoja pensaita. Latvuspeittävyys on yli kaksi-kolmasosaa pihasta, joten latvukset kehystävät pihatilaa ja muodostavat sille katon. Muuttamalla pihalla puut on istutettu ja monella ne ovat kasvaneet luontaisesti kylväytyneistä taimista. Metsäpuutarhoja on 14 eli noin 7 % asuinpihoista.

Piha voidaan nähdä kokonaistaideteoksena, kun pihatila ja puutarha on rakennettu monimuotoiseksi ja taiteelliseksi kokonaisuudeksi. Siihen on kasvillisuudella, pinnoilla, rakenteilla ja taideteoksilla muodostettu yllätyksellinen ja jännittävä pienten eriluonteisten tilojen, näkymien ja paikkojen kokonaisuus. Siinä näkyy sekä nykyaika että alkuperä asuinpihana ja pitkä kehityskaari hedelmä- ja huvipuutarhana. Vanhan Rauman pihoista yksi voidaan luokitella kokonaistaideteokseksi.

Kuvat 40 ja 41. Toisella asuin- ja puutarha pihalla on säilytetty vanha pihaniitty, eri aikoina tehtyjä vesikouruja ja seinustojen vanhaa kasvillisuutta. Toinen asuin- ja puutarhapihalla on asumiseen liittyvät pinnat rakennettu 2000 -luvulla noppakivi- ja lautapintaisiksi. Nurmikko on uusittu yhden lajin kylvönurmeksi. Kummassakin on vanha omenapuu.

Usean perheen asuinpihat jakautuvat luonteeltaan kahteen ryhmään:

1. Monen perheen asuinpihat
2. Monen perheen asuin- ja puutarhapihat

Monen perheen asuinpihoilla on vain asumiseen liittyviä toimintoja ja hyvin vähän istutuksia suhteessa pihan kokoon. Niillä on usein hyvin laaja pysäköintialue. Monen perheen asuin- ja puutarhapihat ovat edellistä ryhmää vehreämpiä ja niillä on asuinpihasta selvästi erillinen puutarhaosa. Se saattaa olla hyvinkin vanhaa perua. Niiden pysäköintipaikat on yleensä sovittu vanhaan talouspihaan ja talousrakennuksiin.

Julkiset pihat

Julkisille pihaille on ominaista se, että ne ovat ajoittain auki vierailijoille ja asiakkaille. Niiltä puuttuu asumiseen liittyvät toiminnot. Niistä on julkisten rakennusten pihoja 11, liiketilojen pysäköintipihoja 36 ja ulkotarjoilualueita 6.

Julkisten rakennusten pihat

Julkisten rakennusten pihoiksi luokiteltuja on 11 eli noin 5 % pihoista. Niitä ovat museoiden, seurakunnan ja yhteisöjen pihat. Niissä on yleensä näkyvillä aikaisempaan toimintaan liittyviä piirteitä ja niissä on säilynyt vanhaa puutarhamaata tai pihakettoa. Seitsemässä pihassa erotuu useita alkuperäisiä piirteitä ja pitkä kehityskaari nykyiseksi pihaksi istutuksineen, pintoineen ja tilanjakoineen. Yhdessä julkisessa pihassa on nähtävissä jonkin verran kehityskaarta ja kolme edustaa 2000 -luvun pihanrakentamistapaa.

Liiketilojen pihat ovat pääasiassa pysäköintipihoja

Liiketilojen pihoissa on paljon eroja, vaikka ne ovat lähes kaikki suurimmaksi osaksi pysäköintialueina. Ne ovat yleensä karuja, paljaita pihatiloja ja vain muutamissa on istutuksia. Eniten eroja on pihan pinnanmuotoilussa ja pysäköintipaikkojen pinnoitteissa. Kolmella liiketilojen pihalla on pysäköinnin lisäksi ulkotarjoilualue ja kahdella on ulkovarasto. Liiketilojen pysäköintipihat voi jakaa ulkonäön ja luonteen mukaan kahteen ryhmään:

1. Rakennetut pysäköintipihat

2. Pysäköintipihat, joihin liittyy ketoja, niittyjä ja vanhoja puutarhoja.

Rakennetut pysäköintipihat

Rakennettuja pysäköintipihoja on 28. Niistä kolmella on säilynyt joitain piirteitä pihan aikaisemmista vaiheista. Kahdella on säilytetty alkuperäisestä kauppiaspihasta tai talouspihasta joitakin piirteitä, kuten vanhaa mukulakivipintaa, askelkiviä tai seinustan kukkapenkkiä. Yhdellä erottuu kehityskaarta asuinpihasta pysäköintikäyttöön rakennetuksi pihaksi. Seitsemän rakennettua pysäköintipihaa edustaa 1900 -luvun lopun rakentamistapaa, jossa on asfaltti- ja kivituhkapintoja ja eri-ikäisiä betonilaatoituksia, joita tehtiin 1970 -luvulta lähtien. Kahdeksantoista pysäköintipihaa edustaa 2000 -luvun pysäköintialueiden rakentamistapaa, jossa maamassat on vaihdettu ja pintana on paksu murskekerros, betonikiveys tai noppakiveys.

Pysäköintipihat, joihin liittyy ketoja, niittyjä ja vanhoja puutarhoja

Pysäköintipihat, joilla on alkuperäisiä kiveyspintoja, ketoja, niittyjä tai vanhaa puutarhaa, ovat omana ryhmänä, koska ne sopivat hyvin vanhan kaupunkimiljöön osiksi. Niissä on säilynyt hienoja piirteitä menneistä vaiheista, kasvilajistoa ja eloperäistä vanhaa puutarhamaata. Niitä on kahdeksan. Kahdessa näkyy paljon alkuperäisiä piirteitä ja viidessä erottuu yhä kehityskaarta talous- tai asuinpihasta pysäköintipihaksi. Niissä on ainakin paikoitellen säilytetty alkuperäistä kulttuurimaannosta. Yksi pysäköintipiha on rakennettu ja kehitetty 1900 -luvun loppupuolella muodostaen uusia ketopintoja. Toinen vanhojen pintojen pysäköintipihassa on säilytetty alkuperäinen kauppiaspihan ja talouspihan maanpinnan muotoilu, jossa kuivatus ja pihapinnan jäsenys on tehty mukulakiveyksellä. Samalla pihalla on säilytetty myös vanhan puutarhaosan puutarhamaa ja runsas perinnelajisto. Toisessa vanhojen pintojen pysäköintipihassa on säilytetty vanha kulttuurimaannos, talouspihan pintamaa sekä monilajinen piha-keto ja -niitty. Nämä edustavat maailmanperintökohteessa erittäin hyvää pysäköintialueen rakentamistapaa.

Ulkotarjoilualueet

Pihoja, jotka ovat kokonaan kahviloiden tai ravintoloiden ulkotarjoilualueita, on kuusi. Niistä yhdellä näkyy merkkejä pihan aikaisemmista vaiheista. Kolme edustaa 1900 -luvun lopun ja kaksi 2000 -luvun rakentamistapaa.

Kuvat 42 ja 43. Yhdessä pysäköintipihassa on säilytetty alkuperäinen kauppiaspihan pinta. Toisessa on säilytetty alkuperäinen kulttuurimaannos ja pintaa on vahvistettu hyvin ohuella murskekerroksella. Sen vuoksi monilajinen piha-keto on säilynyt ja uusiutuu luontaisesti.

Pihat jakautuvat historiasta kertovien piirteiden mukaan neljään luokkaan

Pihojen rakentamistapa heijastaa yleisen rakentamistavan sekä käytössä olevien koneiden ja materiaalien muutosta. Raumalaisten pihojen kehityskaaressa näkyy voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikaiset rakentamistapojen muutokset. Pihoja ja niiden osia voi luokitella aikajanelle niillä näkyvien varhaisemmista vaiheista säilyneiden piirteiden ja pintojen rakentamistapojen mukaan. Inventoinnin aikana 9 pihaa oli remonttityömaana, joten niiden säilyneisyyttä ei voinut arvioida.

Vanhinta kerrostumaa edustavat hyvin säilyneet pihat, joilla näkyy rakennuksiin liittyviä piirteitä, joita voidaan pitää alkuperäisinä. Niillä näkyy myös erilaisia kehitysvaiheita. Tätä ryhmää voisi nimittää pitkän kehityksen, alkuperäisten tai hyvin säilyneiden pihojen ryhmäksi. Niissä erottuu alkuperäisiä pihapintoja, mukulakivettyjä vesikouruja, askelkiviä aittojen ovilla ja puutarhaosan taustana hyötyviljelyä. Monissa kukkapenkeissä tai pihaniityissä on runsas lajisto ja luonnonkukkia. Tähän hyvin säilyneiden pihojen ryhmään kuuluu 56 pihaa, joka on runsas viidesosa kaikista pihoista. Niistä 45 on asuttuja ja 11 julkisia pihoja.

Toisen ryhmän muodostavat pihat, joissa näkyy kehityskaarta ja piirteitä useista käytön vaiheista. Puutarhoissa näkyy ensimmäinen vaihe hyötypuutarhan ajasta vanhoina hedelmäpuina ja marjapensaina. Pihan pinnanmuodoissa erottuu paikoin jäänteitä kohopenkeistä ja vanhoista käytävistä. Huvipuutarhavaiheessa 1900 -luvun puolivälin jälkeen pihoihin ja puutarhoihin lisättiin koristekasveja, oleskelupaikkoja ja nurmikoita ja tuotannollinen viljely väheni tai loppui. Moniin puutarhoihin tuli merkittäväksi omistajan taiteellisuus, puutarhan laittamisen ilo ja oman tilan muodostaminen. Puutarhoista kehitettiin maisemapuutarha ja metsäpuutarha tai jopa kokonaistaideteos. Asuinpihoilla näkyy varhaisemmista vaiheista polkuja, kiveyksiä ja seinustojen istutuksia. Monilla nykyisillä ajopihoilla näkyy merkinä entisestä talouspihasta vanhaa kiveystä, laatoituksia tai askelkiviä ja ajoluiskia talousrakennuksen edustassa. Pihoja, joilla näkyy piirteitä aikaisemmista kehitysvaiheista, on 59 eli hiukan vajaa neljäsosa pihoista. Niistä 51 on asuttuja ja 8 on julkisia pihoja.

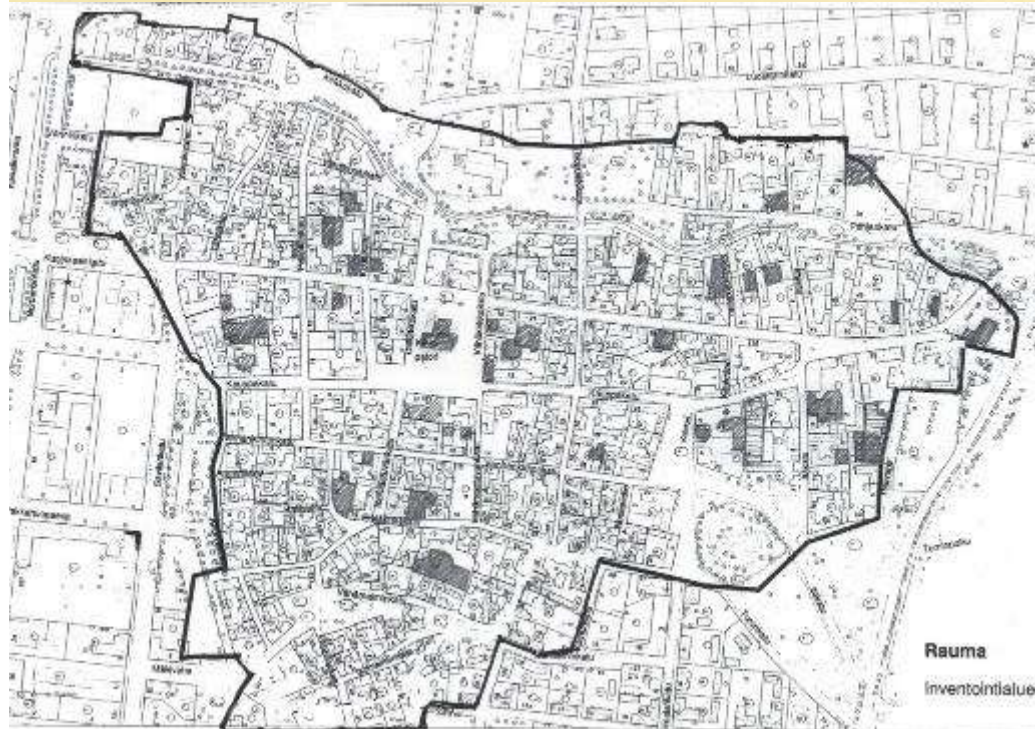
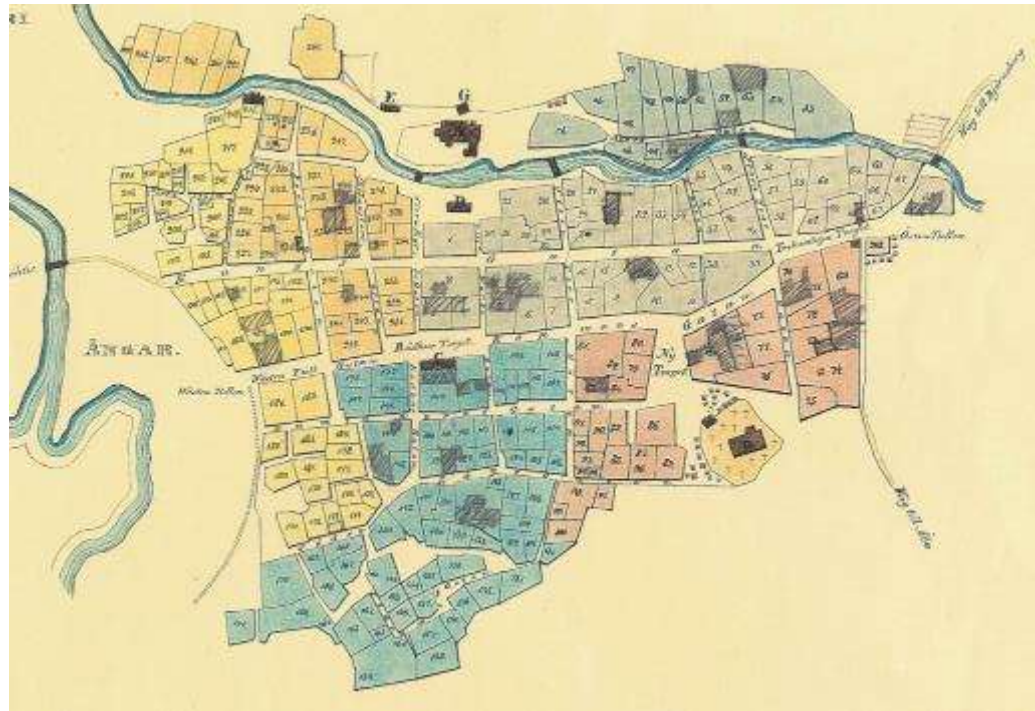
1900 -luvun lopun muutoksia ja rakentamistapaa edustavat kivituhka pinnat, betonilaatoitukset, mukulakivipintaiset polut ja seinustojen suojaus sekä paikoin monilajiset istutukset ja niityistä leikkaamalla ja kylvämällä kehitetyt nurmikot. 1900 -luvun rakentamistapaa edustaa 62 pihaa eli neljäsosa pihoista. Niistä 52 on asuttuja ja 10 julkisia pihoja.

Uusinta aikakerrostumaa edustavat 2000 -luvulla rakennetut pihat tai pihan osat. Tämä rakentamistapa on pääsääntöisesti kokonaisvaltaista ja poistaa pihalta kaikki tai suuren osan aikaisemmista kerrostumista. 2000 -luvun rakentamistapa näkyy tasaisina noppakivipintoina, reunakivin korotettuina istutusaltaina tai korotettuina lautalattioina. Tätä aikaa edustaa 65 pihaa, mikä muodostaa lukumääräisesti suurimman ryhmän ja yli neljäsosan pihoista. Näistä 41 on asuttuja ja 24 julkisia pihoja.

Hyvin vanhoja puutarhamaita on säilynyt

Palovakuutuskirjat 1800-luvulta sisältävät asemapiirroksen. Niistä noin puolessa on merkintä puutarhasta, joka on vakuutetulla tontilla tai sen naapurissa. Kaikkia vakuutuksia ei käyty läpi eikä köyhempiä talouksia vakuutettu, joten kuva kaupungin tonttien puutarha- ja kasvi- maista ei ole kattava. Silloisista 43 puutarhamaista on säilynyt 16 kokonaan ja kymmenen osittain. Muiden kohdalla on nykyisin rakennus tai pysäköintialue.

Kuvat 44 ja 45. Raumalla palovakuutuskirjojen asemapiirroksissa olleet puutarhamaat on piirretty harmaana viivoituksena vuoden 1841 tonttikartalle ja vuoden 2008 tonttikartalle.

Johtopäätökset

Miten Vanhan Rauman pihat ovat kehittyneet?

Rauman pihojen kehitystä voi hahmotella vain heikosti yleisen pihojen kehityksen mukaan tai Raumaa koskevien asiakirjojen avulla. Raumaa koskevia kirjallisia lähteitä löytyy muutaman edellisen vuosisadan ajalta. Suomalaisten kaupunkien kehitystä ja Rauman historiaa valottaviin kirjoituksiin on koottu joitakin tietoja kaupunkitalouden pihapiireihin vaikuttavista tekijöistä. Nämä tiedot eivät yksilöidy tietyille pihaille, vaan ne kuvaavat tilannetta yleisesti. Esimerkiksi kotieläinten määrän kehitys kaupungissa tunnetaan, mutta ei tiedetä, millä pihilla eläimiä oli. Keittiökasvimaat olivat osa puoliagraarista kaupunkielämän muotoa luultavasti jo keskiajalta lähtien, sillä sieltä on löytynyt kulttuurikasvien kasvifossiileja niin kuin muiltakin vanhoilta asuinpaikoilta.

Yleinen puutarhakulttuurin kehitys on heijastunut Rauman pihaille. Pihaa on katsottu erilaisen kulttuurivirtausten aikoina vaihtelevista näkökulmista, milloin hyödyn, milloin hovin tai toimintojen kannalta, joskus jopa isänmaallisen aatteen ilmentäjänä. Puutarhureita ja puutarhakasveja koskeva tietous lisääntyi Suomessa 1600 -luvulta lähtien. Turussa oli esimerkkejä puutarhaviljelystä ja yhteydet paranivat sekä Ruotsiin että Viroon, joissa puutarhakulttuuri oli kehityksessä edellä. 1700 -luvulla kaupunkia myös komennettiin viranomaismääräyksillä tutustumaan uusiin viljelykasveihin ja menetelmiin. Tiedetään, että P.A. Gadd on antanut 1700 -luvun puolivälissä Rauman kaupungille ohjeita tupakan, hampun ja pellavan viljelemisestä kaupungin kasvimailla ja hän oli lähettänyt kaupunkiin monien viljelykasvien siemeniä. Mutta ei tiedetä, missä ja ketkä viljelyä kokeilivat.

Rauman kaupunki eli kukoistuksen ja kasvun aikaa 1800 -luvun lopulla. Kapteenit ja merimiehet, jotka purjehtivat itse kaukomaille, toivat ajanmukaisia kulttuurivaikutteita sekä kasvien lisäysmateriaaleja matkoiltaan kotiin. Myös perhesuhteita solmittiin maihin, joissa pihapuutarha oli itsestään selvä osa kaupunkiasumista. Lukutaidon yleistyessä ja koulutuksen kehittyessä puutarhaa koskeva tieto tuli laajasti saavutettavaksi. Raumalla oli silloin kirjastossa kaikkien lainattavissa sekä suomeksi että ruotsiksi puutarha-alan kirjallisuutta. Raumlaisissa lehdissä kirjoitettiin kasvien viljelystä pihapiirissä ja myös pihojen kaunistamisesta. Rauman koulupuutarhat ja opettajaseminaari toimivat esimerkkeinä. Ne antoivat koululaisille omakohtaisia kokemuksia puutarhanhoidosta ja puutarhakasvien lisäysmateriaalia kotiin vietäväksi.

Vanhoille kaupunkikartoille ei ole merkitty mitään tietoja pihosta. Ensimmäinen säilynyt kaupunkimittauksiin perustuva kartta Raumalta on vuodelta 1756. Vuonna 1808 piirsi J. Tillberg uudelleen maanmittari Gadolinin vuonna 1756 laatiman kartan ja rajasi keltaisella reunaviivalla kaalimaat ja kirjasi niille tontin numeron perään kirjaimen a. Ympäristökuvan kannalta mielenkiintoisin on J. Mendelinin vuonna 1806 muistinvaraisesti piirtämä kartta. Siinä on kaavamaisesti tehtyjä kasvillisuutta, viljelmiä, puutarhoja ja karjatoria koskevia merkintöjä, joten ne ovat olleet kaupunkikuvassa jollain tavalla tärkeitä. Senaatinkartta Raumasta vuodelta 1903 esittää vain kortteli-, puisto- ja katualueet, mutta ei yksilöi mitään pihosta. Vanhin ilmakeku on 1940 -luvulta, jolloin kotitarveviljely oli merkittävää ja kylmät talvet olivat hävittäneet pihapuustoa. Siinä erottuu heikosti joitakin puiden tai pensaiden latvuksia,

pihakäytäviä ja aidattuja puutarhamaisia alueita. Se on kuitenkin liian epätarkka pihojen jäsenyyksien ja istutusten tulkintaan.

Palovakuutuskirjat 1800-luvulta koskevat aina tiettyjä kiinteistöjä, mutta niissä ei ole yksilöity pihojen piirteitä. Raumalta otetuissa palovakuutuskirjoissa kuvailtiin 1800-luvun puolivälissä varsin tarkkaan rakennuksia, mutta pihapuutarhoista, viljelyksistä ja pihapuista kirjattiin hyvin niukasti tietoja. Palovakuutuskirjojen asemapiirroksissa esitettiin kuitenkin rakennusten sijainti ja niihin merkittiin myös viljeltyjä alueita, kuten peltoja, kaalimaita, puutarhoja ja hedelmätarhoja sekä muutamia karja-aitauksia. Ne antavat joidenkin korttelien alueelta kattavan kuvan siitä, missä Rauman varakkailla porvareilla on ollut puutarhamaata 1800-luvulla. Köyhempää talouksia ei vakuutettu, joten niistä ei ole vastaavia tietoja.

Pihainventointia varten piirrettiin palovakuutusten asemapiirroksiin merkittyjen puutarhan, kasvimaan tai perunamaan paikat käsivaraisesti 1841-luvun tonttikartalle ja vuoden 2008 kantakartalle. Pihojen maastoihin inventoinnissa osoittautui, että näistä puutarhamaista on kokonaan säilynyt 16 ja osittain kymmenen. 17 entisen puutarhamaan kohdalla on rakennus tai rakennettu pysäköintialue.

Minkälaisia piirteitä pihoilla oli 1800-luvunlopun vauraana aikana?

Rauman museon kokoelmista löytyy huomattava määrä vanhoja valokuvia 1800-luvun lopusta 1940-luvulle. Kuitenkin vain parissakymmenessä valokuvassa näkyy pihaa. Noin kymmenen valokuvasta on riittävän tarkkoja, jotta niistä voi erottaa piirteitä, joitakin kasvillisuustyyppisiä ja kasvilajejakin. Katunäkymiä on kuvattu enemmän. Niissä näkyy toisinaan kattojen takana jonkin pihapuun latvus. Valokuvia ei ole otettu kattavasti eikä lainkaan köyhimmistä pihoista eikä kapeimmista kaduista. Sen vuoksi vanhojen valokuvien avulla ei voi muodostaa hyvää käsitystä vanhoista raumalaisista pihoista. Valokuvista voi kuitenkin lukea piirteitä, joita on ollut ainakin joillakin pihoilla.

- Pinnoite ja pinnan muotoilu kertovat paljon pihan osan käytöstä ja sen historiasta. Mukulakiveystä käytettiin kuluvilla pinnoilla ja siihen muotoiltiin sadevesikourut. Joillakin talousrakennuksilla oli kivetyt ajoluiskat.
- Asuinrakennusten eteläisillä seinustoilla oli monilajisia istutuksia. Niihin saattoi kuulua korkealle kiipeilevä köynnös, joitakin pensaita, monenlaisia ja erikorkuisia kukkia sekä hyötykasveja. Lasikuistin edessä saattoi olla ruusupensas ja keväällä kukkiva reunuskasvi sekä erikseen muotoiltu kesäkukkarundelli.
- Huonekasveja tuotiin ruukuissaan ulos valaistukseltaan sopivaan kohtaan lähelle ulko-ovea tai ikkunanäkymään.
- Hedelmäpuiden yhteydessä oli monikerroksisia ja monilajisia istutuksia. Hedelmäpuu saattoi olla istutettu ahtaaseen kohtaan varsin lähelle seinustaa, jolloin se ei ollut pihalla tiellä. Seinustan läheisyyden vuoksi moni puu kasvoi vinoon.
- Pihakedoissa ja pihaniityissä näkyy paljon erilaisia kukkivia ruohovartisia kasveja, joiden pihaniityt ovat olleet lajirikkaita.

- Kaupunkiviljely on hyvin vanha perinne ja kaupunkiviljelmä voi olla hyvin vanha ja jatkunut samalla paikalla pitkään, jopa vuosisatoja.
- Pyöreä kukkien koristeistutus, rundelli, saattoi olla pihakedolla tai -tantereella pyöreänä kukkaistutuksena. Sen rajauksena oli vaalea hiekkareunus, kanttaus ja rivi kivemurikoita. Kuvista ei voinut päätellä tarkkaan kesäkukkien lajistoa. Rundelli näyttää kehittyneen monilajisesta sisäkkäisten ympyröiden asetelmasta muutamassa vuosikymmenessä eri lajien rinnakkain asetettujen kesäkukkien ja perennojen muodostamiin sommitelmiin.
- Syreenipensaita ja syreeniaidanteita näkyi paikoin aitojen yli katunäkymiin. Myös pallomaisiksi leikattujen puiden latvuksia näkyy joidenkin aitojen yli. Pitkissä katunäkymissä näkyi joitakin puiden latvuksia, jotka ulottuivat tontilta katutilaan. Useat niistä vaikuttivat pallomaisiksi leikatuilta.

Minkälaisia Vanhan Rauman pihat ovat nykyisin? Miten niillä näkyy historia?

Vanhan Rauman pihat ovat rakentamistavaltaan ja luonteeltaan hyvin erilaisia. Niille on ominaista epäsäännöllinen muoto ja selkeä rajautuminen julkisivuihin ja aitoihin. Pihan historia näyttää pihan luonnetta voimakkaasti määrittävältä tekijältä, jos sitä ei ole kuorittu pois jossain pihan rakentamisen vaiheessa. Vaikuttaa siltä, että historiallisia kerroksia on säilynyt pihamaassa maaperänä ja pihan pinnoitteissa. Historiasta kertovia piirteitä on säilynyt pinnan muotoilussa, pihaniittyjen ja nurmikoiden kasvilajistossa, hedelmäpuiden ja marjapensaiden vanhoissa hyötyistutuksissa sekä koristeistutuksien rajauksissa ja kasvilajistossa. Avokalliot ja muutamat säilyneet siirtolohkareet Neulamäellä ja muutamissa puutarhoissa kertovat paikan alkuperäisestä maastosta.

Historiasta kertovia piirteitä on säilynyt sekä alkuperäisinä osina että uudelleen rakennettuina tai korjattuina. Kasvillisuudella muodostetuista piirteistä osa on kehittynyt sadassa vuodessa edelleen, mutta osa on yhä hyvin tunnistettavissa. Seinustojen monilajiset istutukset, jotka on erotettu sokkelista sorakaistalla tai kiveyskaistalla, ovat säilyttäneet sijansa, vaikka kasvilajisto vaihtelee ajan ja hoitajan mukaan. Osa puutarhan kasvullisten pintojen hoitovoista kuuluu elävään perinteeseen, joten niitä vaalitaan yhä ja uudistetaan joillakin pihoihin hyvin samanlaisina. Näitä ovat hyötyviljelmät ja monilajiset keväällä runsaasti kukkivat pihaniityt sekä monilajiset pihakedot. Perinteisiä materiaaleja, rakennustapoja, aiheita ja kasvilajeja käyttäen on mahdollista säilyttää pihan pintoja ja kasvillisuudella muodostettuja piirteitä.

Vanhojen valokuvien perusteella pihoihin on ollut eriluonteisia alueita. Nämä erot ovat johtuneet erilaisesta käytöstä ja hoidosta. Kun elämäntapa muuttui, myös toiminta pihalla muuttui. Autoistuminen vaikutti paljon talouspihojen pintaan ja ajopihan osuuteen pihatilasta. Oleskelutapojen muutos heijastui asuinpihoille ja puutarhoihin. Pihan käytön muutokset vaikuttivat pihatilan jakautumiseen ja pihan luonteeseen. Raumalla pihojen kehityskaaren näkymisessä on kuitenkin merkittävämpää pihan rakentamista kuin sen käyttömuoto.

Pihat voidaan jakaa vanhojen piirteiden ja pintojen säilyneisyyden mukaan neljään luokkaan:

1. Vanhinta kerrostumaa edustavat pihat, joissa näkyy pitkä kehitys ja rakennuksiin liittyviä piirteitä, joita voidaan pitää alkuperäisinä. Näitä on 23 % pihosta.
2. Pihvoja, joissa näkyy piirteitä aikaisemmista kehitysvaiheista, on 24 %.
3. 1900 -luvun lopun rakentamistapaa edustavia pihvoja on 26 %.
4. 2000 -luvun piharakentamistavalla uudistetut pihvoja on 27 %.

Vaikuttaa siltä, että lähes puolet Vanhan Rauman pihosta edustaa perinteistä pihojen rakentamista ja niillä näkyy alkuperäisiä piirteitä ja pitkä kehityskaarta. Vähän yli puolella pihoisista näyttää tapahtuneen suuria muutoksia 1900 -luvun lopussa ja 2000 -luvun alussa. Tämä koskee erityisesti pieniä ja monen perheen asuinpihoja. Monessa tapauksessa vaikuttaa siltä, että uudisrakentamisen yhteydessä on pihaan tehty suuria muutoksia. Uuden rakennuksen tai rakennusosan putkitöiden ja perustusten vuoksi on koko piha muutettu murskepediksi ja rakennustyömaaksi. Silloin on menetetty vanhat piirteet, pinnat, vuosisatojen kuluessa muodostunut kulttuurimaaperä, maassa oleva eloperäinen aines, eliöstö ja uinuvat siemenet sekä kaikki kasvillisuus.

Liiketilojen pysäköintialueina ja ulkotarjoilualueina olevista pihosta 3/4 edustaa uutta rakentamistapaa. Kuitenkin kymmenessä on pystytty säilyttämään alkuperäisiä piirteitä tai ne on rakennettu käyttäen vanhaa rakentamistapaa ja materiaaleja. Pysäköintialueista yksi on erityisen huomion arvoinen, sillä siinä on säilytetty alkuperäinen kauppiaspihan ja talouspihan maanpinnan muotoilu, jossa kuivatus ja pihapinnan jäsenitys on tehty mukalakiveyksellä. Samalla pihalla on säilytetty myös vanhan puutarhaosan puutarhamaa ja runsas perinnelajisto. Toisella pysäköintialueella on säilytetty talouspihan pintamaa ja monilajinen pihaketo ja vanha kulttuurimaannos. Niiden rakentamistapa vastaa suojelutavoitteisiin ja nykyaikaisiin ekologisen rakentamisen tavoitteisiin. Ne edustavat maailmanperintökohteessa erittäin hyvää pysäköintialueen rakentamistapaa ja sopisivat malliksi maailmalle.

Jatkotoimenpiteiden ja -tutkimuksen mahdollisuuksia

Kulttuuriperintö on ihmisten tekemää ja yhteisessä julkisessa keskustelussa muotoutuvaa. Yhteisö määrittelee ja jakaa käsityksen miljöönsä sisältämästä kulttuuriperinnöstä. Tämä tutkimus on osa keskustelua, jota käydään Raumalla Vanhan Rauman pihapiirien sisältämästä kulttuuriperinnöstä.

Pihat ja pihapuutarhat muodostavat tärkeän osan omakotiasumisen iloista. Ne muodostavat myös osan kiinteistöjen arvosta. Pihojen avaamisessa yhteisölle on muodostunut traditiota pihakirppisten päivänä. Se on selvästi merkittävää, sillä monet pihojen omistajat kertoivat inventoinnin yhteydessä arvostavansa kovasti pääsyä kurkistamaan toisille pihaille. Silloin voi arvioida miljöönsä luonnetta ja arvotekijöitä suhteessa oman asumisen muotoon ja pihanpitoon. Siinä punnitaan pihapiirien viehätysvoimaa, toiminnallisia mahdollisuuksia, ulkotilan käyttöä asumisen mukavuutta lisäämässä sekä historiallista aitoutta. Asemakaavatyön yhteydessä on mahdollista kuulla, mitä yksityiset pihojen omistajat arvostavat omassa pihassaan ja yleisesti koko alueen pihossa.

Asukkaiden ajatuksia pihojen rakennusperinnöstä ja mahdollisesta ohjauksen tarpeesta sen säilyttämiseksi on hyvä selvittää. Varsinkin niistä pihapiireihin liittyvistä rakennusperintöarvoista, joita on mahdollista suojella asemakaavan tai rakennustapaohjeiden avulla, on syytä keskustella kaavoituksen yhteydessä. Perinteisiä materiaaleja, rakentamistapoja, aiheita ja kasvilajeja ei luultavasti tunneta riittävästi eikä tiedetä, että niitä käyttäen on mahdollista palauttaa pihan osia perinteiseksi kaivutyön tai muutosvaiheen jälkeen. Pihan arvokkaiden historiasta kertovien piirteiden yhteinen tunnistaminen voisi edesauttaa aidon vanhan säilymiseen ja perinteisen uudistumiseen. Luultavasti pidetään tarpeellisena ohjata pihojen rakentamista joillakin kaavamääräyksillä, neuvonnalla ja ohjeilla.

Kaavoituksen yhteydessä on syytä pohtia, mitä muutoksia pihat ovat kestäneet menettämättä alkuperäistä luonnettaan ja merkittäviä historiasta kertovia piirteitä. Samoin voidaan pohtia, miten pihaille voi sovittaa asumisen muuttuvia tarpeita ja nykyistä toimintojen mitoittamista. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että lisärakentaminen ja nykyinen rakentamistapa johtavat yleensä pihan ajallisten kerrosten menetykseen. Luultavasti on syytä vähentää lisärakentamisen mahdollisuuksia.

Maan pinnan ja maaperän käsittely liittyy lakisääteiseen kaupunkiarkeologisen perinnön säilyttämiseen ja kaupunkiemme historian tutkimukseen. Talonrakentaminen ja johtokaivannot edellyttävät usein kajoamista arkeologisiin kerroksiin ja vielä useammin arvokkaaseen elolliseen kulttuurimaannokseen. On syytä antaa selkeitä määräyksiä maamassojen vaihdosta. Ehkä on mahdollista kehittää Vanhan Rauman elävää kulttuuriperintöä sisältäville puutarhojen ja pihatantereiden maille sekä kasvillisuudelle välivarastointia ja 'varaosapankki'. Rakentamisen ja kaivantojen suunnittelussa voidaan ottaa tavoitteeksi arvokkaiden pitkäikäisten hedelmäpuiden ja pensaiden sekä vanhojen kuluneiden kiveyspintojen säilyttäminen.

Asukkailta voisi jälleen kerätä muistitietoa pihojen käytöstä ja muutosvaiheista. Myös asukkaiden omistamia vanhoja valokuvia pihoista voisi saada kuvata tai skannata. Leena Rautavuori keräsi 1980 -luvun alussa asukkailta kuvia ja muistitietoa korttelista 43. Vastaavalla tavalla voisi koota tietoa muista kortteleista.

Lähteet

- Alanko Teija 2017. Cloister, manor and botanic gardens in medieval and earlymodern Finland and Sweden – An archaeobotanical approach to garden history. Academic dissertation
- Ahlman Santtu 2012. Rauman Vanhan Rauman luontoselvitys 2012, Rauman kaupunki
Historiallinen sanomalehtiarkisto, digi.kansalliskirjasto.fi, //
06.07.1880 Sanomia Turusta no 76 s.2
30.09.1882 Rauman Lehti no 39
6.07.1885 Sanomia Turusta no 152 s.1
11.04.1885 Rauman Lehti no 15 s1
5.09.1899 Rauman lehti no 100
9.4.1907 Rauman Lehti no 40
13.05.1919 Rauman Lehti no 53 s.4
- Eeva Ruoff 2002. Vanhoja suomalaisia puutarhoja, Otava Helsinki
- Eeva Ruoff 2005. Maalasi puutarhojen kehitysvaiheita. Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Toim Anna-Maija Halme Helsinki: Suomen kotiseutuliitto s.98-108
- Hautamäki Ranja 2000. Portti puutarhaan historiallisten puutarhojen inventointiopas, Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 21, Helsinki
- Hentinen Hanna-Leena 2009. Rauman Seminaari Puutarha-aatteen levittäjänä. Vihreä perintö. Satakunnan historialliset puistot ja puutarhat. Luontotalo Arkin julkaisuja 1, Satakunnan Museo.s 53-59
- Hiekkanen Markus 1983. Keskiajan kaupungit 2, Rauma. Museovirasto
- Huovinen Katja 2017. Koti vaiko museo lapsillemme? Kaupunkisuojelelun käytäntö kolmessa eurooppalaisessa maailmanperintökohteessa. Aalto yliopiston julkaisusarja Doctoral Dissertations 12 /2017
- Häyrynen Maunu 2005. Puistot ja puutarhat.Puutarha, laksritsi ja kulkue, suomalaisen puutarhan kansainvälisyys. Toim Anna-Maija Halme Helsinki, Suomen kotiseutuliitto s.18-23 ISSN 1799-4349 (Verkkojulkaisu)
- Jäppinen Jussi 1996. 1800-luvun pihatyyppit. Pikkukaupungin pihoja ja puistoja. Kaupunkivihreän kehitysvaiheita Jyväskylässä. Toim Jussi Jäppinen. Jyväskylän puutarhaseura ja Jyväskylä Seura
- Koivula Jukka 1982. Vanhan Rauman asemakaavan muutos. Vanha Rauma, kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja julkaisu 2 / 1982 s.35-63
- Kurvinen Onni ja Santeri Liikanen toim 1947. Rauman seminaari 1896-1946 Muistojulkaisu, Valistus Helsinki
- Kärki Pekka 2014a. Asuntokulttuuri vapauden ajan alkupuolella. Suomen kaupunkirakentamisen historia 1, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki,ss 295-306. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki
- Kärki Pekka 2014b. Asuntokulttuuri Ruotsin vallan loppupuolella. Suomen kaupunkirakentamisen historia 1, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki,ss 387-414. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki
- Kärki Pekka 2014c. Asuntorakentaminen 1800-luvulla. Suomen kaupunkirakentamisen historia 2, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki,ss 350-409. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki
- Kärki Pekka 2014d. Mitä kaupungin historiallisesta rakennusperinnöstä on jäljellä?. Suomen kaupunkirakentamisen historia 2, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki, ss 425-433. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki
- Lempiäinen Terttu 2006. Makrofossiilitutkimus Rauma kauppatori, tutkimusraportti, Turun yliopisto, Biodiversiteetti- ja ympäristötutkimusosasto
- Lempiäinen Terttu 2008. Rauma Pappilankatu/Kallivahe 2008, arkeologinen kaupunkikaivaus, Makrofossiilitutkimus tutkimusraportti, Turun yliopisto, Biodiversiteetti- ja ympäristötutkimusosasto
- Lempiäinen Terttu 2009. Rauma kalatori, arkeologinen kaupunkikaivaus, Makrofossiilitutkimus tutkimusraportti Turun yliopisto, Biodiversiteetti- ja ympäristötutkimusosasto
- Lilius Henrik 2014 a. Pohjoinen Renessanssi ja vanhemman Vaasa-ajan (1523-1617) kaupunki Suomessa. Suomen kaupunkirakentamisen historia 1, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki,ss 148-194. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Lilius Henrik 2014 b. Myöhäisbarokki (1721-1745) jälleenrakentamisesta verkkaiseen uudisrakentamiseen. Suomen kaupunkirakentamisen historia 1, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki, ss 248-306. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Lilius Henrik 2014 c. Rokokoklassismin ja hyödyn ajan (1743-1772) kaupunki. Suomen kaupunkirakentamisen historia 1, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki, ss 310-372. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Lilius Henrik 2014 d. Suomalainen kaupunki autonomian alussa (1809-1856). Suomen kaupunkirakentamisen historia 2, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki, ss 106-268. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Lähteenoja Aina 1935. Rauman kaupungin historia III Rauma 1721-1809

Lähteenoja Aina 1939. Rauman kaupungin historia IV Rauma 1809- 1917

Mäenpää Hannele 2007. Koti maailmanperintökohteessa Kotina suojeltu talo Arkea, elämää ja rakennus-suojelua Suomessa ja Saksassa. toim Outi Tuomi-Nikula & Eeva Karhunen . s37-57 Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII, Pori

Mäenpää Hannele 2007. Koti maailmanperintökohteessa. Kotina suojeltu talo Arkea, elämää ja rakennus-suojelua Suomessa ja Saksassa s. 35-58

Niukanen, Seppänen ja Suhonen 2014. Kaupunkirakentaminen Suomessa keskiajalla, Suomen kaupunkirakentamisen historia 1, toim Henrik Lilius ja Pekka Kärki, ss 28-147. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki

Nurmi Nielsen Anna 1992. Rauman kaupungin puutarha 100-vuotta, Juhlanäyttely Vanhalla Raatihuoneella 19.10.1992 – 5.1.1993. Rauman museo

Nurmi-Nielsen Anna 1982. Kaupunki saa hahmonsaa. Vanha Rauma, kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja julkaisu 2 / 1982 s.6-12

Nurmi-Nielsen Anna 1982. Rakennustapa. Vanha Rauma, kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja julkaisu 2 / 1982 s 12-15

Nurmi-Nielsen Anna ja Koivula Jukka 1982. Vanha Rauma. Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja julkaisu 2 /1982. Valtion painatuskeskus Helsinki

Rakennusjärjestys Rauman kaupungille 1880. Turun kirjapainon osakeyhtiö

Ruoff, Eeva: Til-Landz, Elias. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997- (viitattu 19.4.2017)

Sihvo Hannes 2005. Ryytimaita, puutarhoja ja puistoja kansalliskirjallisuudessamme. Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne. Toim Anna-Maija Halme Helsinki: Suomen kotiseutuliitto s.40-53
URN:NBN:fi-fe20051410

Tuominen Anna 2008. Pihakulttuuria Suomessa 1940-1970-luvuilla. Pihat ja asumisen muutos postikyselyaineistossa kuvattuina. Pro gradu –tutkielma, Turun yliopisto, historian laitos, kulttuurihistoria

Vahtikari Tanja 2007. Miten Vanhasta Raumasta tuli maailmanperintökohde? Kotina suojeltu talo Arkea, elämää ja rakennus-suojelua Suomessa ja Saksassa toim. Outi Tuomi-Nikula & Eeva Karhunen s.97-118 Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII, Pori

